

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства
на тему: «Концепт КРИЗА в англійсько-українськомовних перекладах
наукового дискурсу (на матеріалі текстів у галузі психології)»

Студентки групи МПа 01-21
факультету германської філології
і перекладу
освітньо-професійної програми
Перекладознавство: професійно-
орієнтований переклад (англійська мова і
друга іноземна мова)
за спеціальністю 035 Філологія
Невмітої Наталії Віталіївни

Допущена до захисту
« ____ » ____ 2022 року

Завідувач кафедри теорії і практики
перекладу з англійської мови

_____ доц. Мелько Х. Б.
(підпис) (ПІБ)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, доцент,
професор Капранов Я. В.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка: ЄКТС _____

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

Department of Theory and Practice of Translation from the English Language

Master's Degree Thesis in Translation Studies

under the title: “The concept of *CRISIS* in English-Ukrainian translations of scientific discourse (based on texts in the field of psychology)”

Group MPa 01-21
Department of German Philology and
Translation
Educational Programme Translation
Studies: Specialized Translation (English
and Second Foreign Language)
Majoring 035 Philology
Nataliya V. Nevmyta

Research supervisor:
Professor
Yan V. Kapranov
Doctor of Philology,
Associate Professor

Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства

студента(ки) **II** курсу **МПа 01-21** групи факультету германської філології і перекладу КНЛУ

Невмітої Наталії Віталіївни

(ПІБ студента)

спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Тема роботи Концепт КРИЗА в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу (на матеріалі текстів у галузі психології)

Науковий керівник доктор філологічних наук, доцент, професор Капранов Ян Васильович

Дата видачі завдання “10” вересня 2021 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2021 р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2021 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англійськомовних речень та їх переклад)	Грудень 2021р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 2)	Березень 2022 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 3)	Травень 2022р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2022 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	07 жовтня 2022 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2022 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2022 р.	

Науковий керівник _____ (підпис)

Студент _____ (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студента(ки) II курсу МПа 01-21 групи факультету германської філології і перекладу спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Невмітої Наталії Віталіївни

(ПІБ студента)

за темою Концепт КРИЗА в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу (на матеріалі текстів у галузі психології)

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити √ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	_____ усі компоненти присутні , _____ один компонент відсутній _____ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ незначні помилки в оформленні _____ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

Кваліфікаційна робота _____ може бути (не може бути)

(ПІБ студента)

рекомендована до захисту

_____ (підпис керівника)

(_____)
(ПІБ керівника)

” ____ ” _____ 2022 рік

РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

студента(ки) II курсу МПа 01-21 групи факультету германської філології і перекладу спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, **освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)**

Невмітої Наталії Віталіївни

(ПІБ студента)

за темою Концепт КРИЗА в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу (на матеріалі текстів у галузі психології)

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — загалом 10 балів (усі компоненти присутні – 10 , один компонент відсутній – 5 , декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи у форматуванні – 8 , незначні помилки в оформленні – 6 , значні помилки в оформленні – 4 , оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки у формулюваннях – 6 , суттєві помилки у формулюваннях – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві помилки у формулюваннях – 8 , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 6 , відсутній критичний аналіз наукових праць – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , неповне висвітлення результатів дослідження – 6 , часткове висвітлення результатів дослідження – 4 , не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

(ПІБ рецензента)

(підпис рецензента)

” ” _____ 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>КРИЗА</i> У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	13
1.1 Концепт <i>КРИЗА</i> як лінгвістична одиниця: організація лексико- семантичного поля	13
1.1.1 Дефініції поняття «концепт» та тлі дотичних до нього термінів	13
1.1.2 Концепт <i>КРИЗА</i> як міждисциплінарний ракурс фіксації у свідомості представників різних лінгвокультур	18
1.2 Концепт <i>КРИЗА</i> як перекладознавча одиниця	22
1.2.1 Відтворення концептів у сучасному перекладознавстві	22
1.2.2 Відтворення англійськомовного концепту <i>КРИЗА</i> українською мовою	27
1.3 Концепт <i>КРИЗА</i> у контексті наукового дискурсу	28
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2 СИСТЕМНО-СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>КРИЗА</i> В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ	37
2.1 Системно-структурна організація мікрополів концепту <i>КРИЗА</i>	37
2.1.1 Мікрополе <i>злам / turning point</i>	37
2.1.2 Мікрополе <i>екологічна криза / ecological crisis</i> ..	41
2.2 Семантична організація мікрополів концепту <i>КРИЗА</i>	44
2.2.1 Мікрополе <i>злам / turning point</i>	44
2.2.2 Мікрополе <i>екологічна криза / ecological crisis</i> ..	49
2.3 Функціональне навантаження концепту <i>КРИЗА</i> в науковому дискурсі	52
Висновки до розділу 2	56

РОЗДІЛ 3 ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>КРИЗА</i> В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ .	60
3.1 Еквівалентна презентація концепту <i>КРИЗА</i> в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу	60
3.2 Трансформаційна презентація концепту <i>КРИЗА</i> в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу	62
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
СПИСОК ЛЕККСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	86
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	87
ДОДАТОК	89
SUMMARY	110

ВСТУП

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства присвячена дослідженню концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу.

Когнітивна зорієнтованість сучасної семантики зумовлена необхідністю систематизації різних фрагментів знань про навколишній світ та пояснення механізмів їхнього відображення у свідомості людини - носія конкретної мови (А. Вежбицька, В. Дем'янков, С. Денисова, А. Корольова, О. Кубрякова, В. Altenberg, В. Kortman, А. Lehrer, С. Maienborn, С. Mairal, М. Murphy, J. Saeed, А. Stefanowitsch, S. Storjohann, М. Stubbs та ін). Такий вектор семантики став результатом тривалих дискусій навколо цього феномена, які точилися між представниками *структуралізму: європейського* (W. Croft, D. Cruse, E. Coseriu, O. Duchacek, G. Leech, J. Lyons, F. Palmer) й *американського* (J. Louw, J. McCawley, E. Nida). Сферою останнього була, насамперед, *трансформаційна семантика* (N. Chomsky, R. Carnap, В. Russel), що сприяла виникненню *формальної* (J. Allwood, I. Heim, W. Laduslaw, W. Quine, R. Montagne) та згодом і *когнітивної семантики* (V. Evans, С. Fillmore, K. Fischer, R. Jackendoff, G. Lakoff, E. Rosch).

І формальна, і когнітивна семантика почали розробляти ті методиками, які в основі своїй були пов'язані з проблемою моделювання дійсності мовними засобами, що потребувало залучення здобутків точних наук, зокрема методів математики, логіки, статистики тощо. У результаті цих пошуків сформувалися нові сфери лінгвістики: прикладна і математична лінгвістика, одним із об'єктів вивчення яких стало поняття *лексико-семантичного поля*. Зокрема в Україні прикладні дослідження теж здебільшого стосуються сфери семантики (Н. Дарчук, Є. Карпіловська, Н. Клименко, В. Левицький, Ф. Нікітіна, М. Пешак, М. Фабіан та ін.).

Оскільки сучасна доба глобалізації характеризується трансформаційними процесами у всіх сферах життя людини, на тлі яких особливо відчутним є феномен кризи, то наукова спільнота привернула свою увагу до його

осмислення: економісти (Brown L.R.), соціологи (D. Layder), політологи (М. Горлач, А. Voin, S. Rowe), філософії (J. Rediger), екологи (B. Johansen, T. Fotopolous) тощо, які мають спільну позицію у розумінні кризи як періоду різких змін, стану невизначеності, загострення (М. Горлач). Останнім часом і лінгвісти долучилися до аналізу цього явища, обравши такі аспекти для його осмислення: *соціолінгвістичний* (Т. Прокоф'єва, Т. Шмелева), *когнітивний* (З. Антоненко, К. Руснак, Г. Яроцька), *комунікативно-функціональний* (Н. Гудзь, Н. Кащишин, К. Коротич, Н. Олейник, М. Сальтевська), *структурно-семантичний* (І. Башкова) і розробивши відповідні методичні процедури. Проте, усвідомлення складності проблем, пов'язаних із глобальними кризами у світі, потребує розробки нової методологічної бази для їх вивчення власне у лінгвістиці, яка буде спрямована на представлення більш об'єктивних результатів.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства зумовлена її спрямуванням на вивчення різних моделей об'єднання мовних одиниць, з-поміж яких найбільш популярним залишається лексико-семантичне поле, що останнім часом становить науковий інтерес не лише з позицій традиційної структурної семантики, а й з урахуванням досягнень математичної та прикладної лінгвістики.

Мета роботи полягає у дослідженні концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- критично проаналізувати наукову літературу і сформулювати теоретичні положення щодо концепту *КРИЗА* як лінгвістичної одиниці;
- охарактеризувати концепт *КРИЗА* як перекладознавчу одиницю в контексті наукового дискурсу;
- визначити системно-структурну організацію концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних текстах наукового дискурсу;
- простежити методи відтворення концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу;

– простежити еквівалентну й трансформаційну презентація концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу

Об'єктом дослідження є концепт *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу.

Предмет дослідження – методи відтворення концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу.

Матеріал дослідження – це становлять 100 речень, де представлено лексичні одиниці на позначення кризи, відібраних шляхом суцільної вибірки з тлумачних словників української та англійської мов, а також з наукових текстів у галузі психології.

У ході дослідження використовувалися наступні **методи**: метод суцільної вибірки для добору фактичного матеріалу; методи структурного та семантичного, прагматичного та контекстуального аналізу для з'ясування особливостей функціонування лінгвістичної терміносистеми в науковому дискурсі; методи перекладацького аналізу для конструювання когнітивно-семіотичної мережі перекладу лінгвістичної терміносистеми в англо-українських текстах наукового дискурсу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі *вперше*: уточнено теоретичні положення щодо концепту *КРИЗА* як лінгвістичної одиниці; *охарактеризовано* концепт *КРИЗА* як перекладознавча одиниця в контексті наукового дискурсу; *визначено* системно-структурну організацію концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних текстах наукового дискурсу; *простежено* методи відтворення концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу; *здійснено спробу встановити* еквівалентну й трансформаційну презентація концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування в курсах загального мовознавства (розділи “Мова й культура”, “Мова й мислення”), зіставного мовознавства (розділ “Зіставна лексикологія”), прикладної та когнітивної лінгвістики, у спецкурсах

із термінознавства, когнітивної семантики, лінгвокультурології та міжкультурної комунікації. Окрім цього, практичне значення роботи полягає у можливості використання її теоретичних положень та висновків у курсах з лексикології, лексикографії й термінознавства сучасної англійської мови; у лексикографічній практиці, зокрема при складанні навчальних словників зі спеціалізованого перекладу; у написанні підручників, методичних посібників. Зібраний фактаж може слугувати у лексикографічній практиці, зокрема для укладання термінологічних словників.

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу. Повний обсяг роботи – 109 сторінок, основний зміст викладено на 73 сторінках.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дипломної, сформульовано мету, визначено основні завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну одержаних результатів, методи дослідження, практичне значення одержаних результатів, указано форми апробації та структуру роботи.

Перший розділ кваліфікаційної роботи магістра «Теоретичні засади вивчення концепту *КРИЗА* у мовознавстві і перекладознавстві» присвячено теоретичними засадам вивчення концепту *КРИЗА* як лінгвістичної одиниці, зокрема з орієнтацією на організацію його лексико-семантичного поля, концепту *КРИЗА* як перекладознавчої одиниці, концепту *КРИЗА* у контексті наукового дискурсу.

Другий розділ кваліфікаційної роботи магістра «Системно-структурна організація концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних текстах наукового дискурсу» присвячено характеристиці системно-структурної, семантичної і функціональної організації мікрополів концепту *КРИЗА*.

Третій розділ кваліфікаційної роботи магістра «Відтворення концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу» присвячено методам відтворення концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу.

У **загальних висновках** викладено здобуті у дослідженні наукові та практичні результати дослідження та визначені перспективи подальших пошуків у обраному напрямі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ *КРИЗА* У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Концепт *КРИЗА* як лінгвістична одиниця

1.1.1. Дефініції поняття «концепт» на тлі дотичних до нього термінів.

Д. А. Круз визначає **концепти** як посередники між словами й позамовною реальністю, зазначаючи, що значення слова не може бути зведено до концепту [Cruse, 1990: 395–396]. Ю. С. Степанов називає концепт “згустком культури у свідомості людини”, говорячи, що це багатовимірна глобальна структура, яка складається з понять, емотивно-оцінного блоку, стислої історії і етимології [Степанов, 1997: 40–41]. Існують також концепти, які складаються тільки з категоріальних компонентів, на зразок оцінки, модальності, пропозиції тощо. Такі концепти, не мають образного змісту. Вони є категоріями [Васильев, 2004: 15].

Концепт не еквівалентний знаку, в якому розкривається лише його частина. “Якщо знак у тексті – це слово, то лексичне значення – його означуване, а якщо знак – це термін, то його означуваним є поняття. Отже, для концепта в лінгвістиці немає вільного семантичного простору і немає плану вираження, в якому б цей особливий ментальний феномен був би поміщений” [Болотов, 2008: 83].

Концепти можуть бути елементарними, які отримують своє значення безпосередньо, або складними, які мають внутрішню структуру і отримують значення опосередковано через принципи об’єднання, що поєднують їх з елементарними [Лакофф, 2004: 363]. У більш широкому значенні структуру концепту можна представити у вигляді поля, у середині якого міститься основне поняття, яке є його ядром, а на периферії – все те, що принесено культурою, досвідом – особистим і народним, а також традиціями [Маслова, 2008: 61].

Аналізуючи відношення концепту і лексичного значення, слід зазначити, що як семантичний простір мови, так і концептофера є мисленнєвими

сутностями. На перший погляд, можна здатись, що лексичне значення – це те саме, що й концепт, але більшість учених розмежовують ці поняття. Так Р. Ленекер доводить тезу про те, що лексичне значення – це поняття надто вузьке і далеке від когнітивної реальності [Langacker, 1987]. Залежно від сфери застосування концепт включає в себе елементи лексичного значення, але його зміст завжди глибший, а об'єм вужчий [Болотов, 2008: 86]. Концепт значно ширший за лексичне значення [Аскольдов, 1997: 270, 275; Карасик, 1996: 6]. З. Д. Попова та Й. А. Стернін зазначають, що різниця лише в тому, що значення – це квант семантичного простору, який прикріплений до мовного знаку, а концепт з конкретним знаком не зв'язаний і може виражатися різними знаками, їх сукупністю, або взагалі не мати представлення в системі мови [Попова, Стернін, 2006: 44].

С. Г. Шафіков зазначає, що концепт представлений в мові значенням, або складним взаємозв'язком значень, який називається ЛСП, але не кожна концептуальна сфера відповідає ЛСП, оскільки для цього вона повинна бути типізована спільним концептом [Шафіков, 2007: 10]. З огляду на це, з позицій когнітивної семантики ЛСП – це фіксований та вербалізований фрагмент знань.

Оскільки концепти, що зберігаються у свідомості не є ізольованими, атомарними одиницями, їх можна зрозуміти лише в контексті структур фонового знання [Жаботинская, 2009 (Ялта): 255]. Найзагальнішим терміном для таких структур є **домен** [Clausner, 1999: 2], який за визначенням Р. Ленекера, – це когнітивна сутність, ментальний досвід, репрезентовані простори або концептуальні комплекси; це контекст для характеристики семантичної одиниці [Langacker, 1987: 147]. Згодом вчений пояснює домен, як область досвіду [Langacker, 2008: 44].

Поняття домену може бути застосоване “і до широкого асоціативного поля (наприклад, вся різнопланова інформація, пов'язана з поняттям ТВАРИНА), і до “класичної” понятійної категорії, що є частиною асоціативного поля (ТВАРИНА як сфера лише предметних понять, об'єднаних гіперо-гіпонічними зв'язками: тварина – гризун – миша)” [Жаботинская, 2009 (Ялта): 255].

Р. Ленекер, даючи визначення базовим і небазовим доменам, розвиває ідею рівнів концептуальної організації, за якою концепт дає потенціал для існування більш специфічних концептів, які в свою чергу створюють домени, в межах яких утворюються нові концепти, і так до безкінечності, що створює величезну кількість ієрархій [Langacker, 2008: 45]. Для різнорівневих доменів застосовуються поняття “концептосфера”; “домен” є інформаційним вузлом в її межах; “парцела” – вузол в межах домену; “концепт” – конститuant парцели. На кожному рівні існує своя концептуальна структура, що може бути представлена у вигляді мережі [Жаботинская, 2009 (Ялта): 256].

Перетворення неієрархічної моделі домену на ієрархічну модель поняттєвої категорії може бути одним із прикладів перетворення концептуальної моделі на когнітивну. Домен є основою тематичного та асоціативного лексичних полів, а поняттєва категорія – ЛСП [Жаботинська, 2011: 9].

Відтворення концептуальних структур значення одиниць мови, а також ідентифікація в їх межах фрагментів, що формують концептуальні моделі значення, зумовлюють їх схематичну структуру [Жаботинская, 2008: 359]. Для цього використовується поняття **фрейму** (з англ. *обрамлення*), що є базовою концептуальною моделлю.

“Фрейм – це багатокомпонентний концепт, об’ємне уявлення, деяка сукупність стандартних знань про предмет або явище” [Стернин, Попова, 2006: 84]. Ч. Філмор називає фрейм системою концептів, які зв’язані так, що для розуміння будь-якого з них ми повинні розуміти цілу структуру, частиною якої він є [Fillmore, 1982: 111]. Він зазначає, що концептуалізація фрейму має багато спільного з вивченням ЛСП, припускаючи, що саме поняття фрейму побудовано на основі лінгвістичної теорії поля [Филмор, 1988: 56].

Для побудови концептуальних структур Жаботинська використовує 5 базових фреймів, які демонструють вихідні, узагальнені (схемні) принципи категоризації та організації вербалізованої інформації про світ, та є інструментами, за допомогою яких відбувається її обробка [Жаботинская, 2008: 359]:

1. *Предметний фрейм*: одна і та сама сутність (ЩОСЬ або ХТОСЬ) характеризується у відповідності до своїх кількісних, якісних, буттєвих, локативних та темпоральних параметрів.

2. *Акціональний фрейм*: декілька предметів-учасників події наділені аргументними ролями.

3. *Посесивний фрейм*: відображає зв'язок за моделлю ДЕЩО-власник має ДЕЩО-чим володіє.

4. *Таксономічний фрейм*: демонструє відношення категоризації, що проявляється у різних варіантах буття ДЕЩО-індивіду, який є видом, родом або роллю.

5. *Компаративний фрейм*: примикає до таксономічного і формується зв'язками тотожності, схожості і подібності [Жаботинская, 2004: 85–86].

У результаті інтеграції базових фреймів виникає концептуальна (семантична) мережа, яка є невід'ємним атрибутом нашої пам'яті й упорядковує інформацію про сутності світу, який ми сприймаємо [Жаботинская, (Сумы) 2009: 80]. Хоча кількість схем і є обмеженою, але різноманітна комбінаторика дозволяє отримувати різні конфігурації концептуальних мереж, зокрема мережі-у-мережах, де на різних концептуальних рівнях використовуються ті ж самі схеми [Жаботинская, (Казань), 2004: 85–87].

Прикладом фрейму може бути поділ дієслів, що позначають рух, за семантичним принципом, який передбачає знання різних типів руху і їх характеристик (траєкторії, фази і т.д.), що є складниками єдиного фрейму РУХ, і акцентуються в лексичних значеннях різних дієслів. Залежно від того, яка характеристика фіксується в значенні дієслова, він може бути віднесений до групи дієслів, наприклад цілеспрямованого руху (*приходити, наближатися*), миттєвого (*стрибнути*), відносно якогось орієнтиру (*проходити*) і т.д. [Болдырев, 2001: 96].

Фрейм постає як модель прототипного значення лексичної одиниці і його модель може бути застосована при концептуальному аналізі будь-якого ЛСП.

Порівнюючи теорію ЛСП з позицій лексичної семантики і теорію фреймів когнітивної семантики, Ч. Філмор зазначає, що перша відрізняється своєю орієнтацією до вивчення груп лексем заради них самих і інтерпретації семантичних сфер як лінгвістичних феноменів, тоді як семантика фреймів передбачає можливість мовців в повній мірі знати слово, що входить в деяку сферу лексики, навіть якщо вони зовсім не знають ніяких інших слів із цієї сфери або знають лише деякі з них [Филлмор, 1988: 60].

ЛСП як сукупність лексичних одиниць, об'єднаних за семантичним принципом, обслуговує денотативний план, що пов'язаний із конкретизацією образу, а фрейм, будучи системою підтримки сигніфікативного плану, забезпечує вибір адекватного способу загальної організації ментального образу [Звегинцев, 1996: 206–261]. Отже, структурна лінгвістика, зокрема теорія лексичних полів, займається вивченням груп лексем заради них самих і розглядає ЛСП як мовні феномени, тоді як фреймова семантика наголошує на необхідності зв'язування значення слова із фреймом, який лежить в його основі [Болдырев, 2001: 60].

Розглядаючи різницю між семантичним (компонентним) і концептуальним аналізом, О. С. Кубрякова зазначала, що перший пов'язаний із роз'ясненнями мовної одиниці і спрямований на експлікацію семантичної структури, уточнення денотативних, сигніфікативних і конотативних значень, що її реалізують; а концептуальний – звернений до знання про світ, займається пошуком спільних концептів, які підведені під один знак і представляють його буття як маркери відомої когнітивної структури [Кубрякова, 1991: 85].

Отже, вивчення вербалізованих знань, тобто концептів, у когнітивній семантиці відбувається за допомогою концептуального аналізу, який є логічним продовженням компонентного аналізу, оскільки значення одиниць мови і мовлення є об'єктом вивчення також і традиційної семантики [Тарасова, 2006: 205].

Сама природа поля як лінгвістичного об'єкта зумовлює доцільність інтеграції в його теорію положень когнітивної семантики. “Польовий підхід до

явищ мови заснований на розумінні мовної системи як інструмента думки і комунікації, на визнанні того факту, що без наявності лексико-семантичної системи неможливі були б пізнання світу і саме людське мислення” [там само].

Одним із компонентів сучасної зміни лінгвістичної парадигми є також перенесення уваги семантичної теорії з *синонімії* на *полісемію*. А. Зализняк зазначає, що межа між цими двома поняттями – це питання концептуалізації [Зализняк, 2004: 20].

Когнітивна семантика пропонує свій метод опису багатозначності: введення інваріантного значення, оскільки воно може існувати у свідомості носія, полегшуючи людині сприйняття концепту, хоча це лише абстрактна ідея, і вона не покриває всієї різноманітності використання мовної одиниці [Зализняк, 2004: 382].

1.1.2. Концепт *КРИЗА* як міждисциплінарний ракурс фіксації у свідомості представників різних лінгвокультур. Поняття “криза” багатогранне та наповнене глибоким семантичним змістом. Аналіз сутності такого явища, як криза, є важливим об’єктом вивчення різних гуманітарних наук, тому що проникнення в глибини суперечностей людського буття посідає важливе місце в сучасних пошуках антропологічної філософії [Касти, 1982; Кримський]. Наша епоха – це епоха глобальних проблем та глобальних процесів, глобальної економіки, глобальної війни й глобальної безпеки. Новим викликом нашого часу є економічна криза, що розкрила суперечності не лише в світовій системі економіки, але й стала поштовхом до загострень практично в усіх сферах людської діяльності. Тому явище кризи знаходиться на перетині досліджень філософії, історії, соціології, політології, економіки, екології та інших наук.

Так, у філософії розуміння кризи базується на циклічності історичного процесу. Світ досягає певної точки розвитку, за якою відбувається тотальна трансформація. У філософському баченні криза – це занепад культури, особистості та цивілізації в цілому [Ортега-и-Гассет, 1989; Сорокин, 1992; Швейцер, 1973]. В сучасних умовах культура залишається духовним ядром історичних та національних форм життя, що має здатність об’єднати світ у

глобальному розвитку. Проте досягнення науки, техніки трансформують загальну концепцію культури [Швейцер, 1973: 97]. Філософське трактування кризи зводиться до занепаду самого буття людини. Земна куля – це не лише сфера взаємодії економічних зв'язків та технічних досягнень, які впливають на існування людини, а й замкнений простір, у якому люди поєднані спільним розвитком історії.

В історичному розумінні криза – це загострення економічної та політичної ситуації в державі, яке відбувається час від часу в кожній країні. Криза має універсальні риси, зачіпає всі суспільні інститути та впливає на спосіб мислення і поведінку людей [Касті, 1982; Ясперс, 1994]. Криза – внутрішньо зумовлена риса світового історичного процесу, що підпорядковується визначеним законам. Кризовий стан спричиняється переходом від старої соціокультурної системи до нової з оновленим світоглядом. Посилення кризи характеризується зростанням війн та революцій, занепадом економіки, влади, мистецтва, релігії, науки, засобів масової комунікації [Ясперс, 1994: 33-50].

Криза в соціології – це порушення балансу в структурі соціальної системи, що призводить до зниження рівня інтегрованості суспільства [Степико, 2011; Хесле, 1994]. Соціальна криза приводить до серйозних змін у стереотипах свідомості й поведінки людей, соціальної взаємодії, моралі, ціннісних імперативів. Руйнується система соціальних мотивацій, і як результат – домінування у свідомості людей принципу “кожен за себе”, тобто настає криза соціокультурних інститутів, які консолідують суспільство.

В умовах кризового стану значно знижується ступінь передбачуваності поведінки соціуму. Для піку кризи характерні розпад суспільства на безліч окремих елементів і водночас поява великої кількості нових національно-етнічних та релігійних утворень. Соціологи вважають, що для виходу з кризи потрібні дві неодмінні умови: збільшення критичної частки населення, що глибоко зацікавлена в збереженні або відновленні тих або інших форм своєї соціальної інтегрованості, а також формування нової ідеї, що об'єднає людей та

задасть чіткі цільові установки необхідної соціальної діяльності [Горлач, 2009; Дегтярев, 1998].

Життя соціуму спрямовує діяльність людини на визначення власної ідентичності. Переживаючи нові контексти життя, людина зазнає кризи ідентичності – особливого етапу масової свідомості, коли соціальні категорії, за допомогою яких людина визначає себе та своє місце в суспільстві, втрачають межі та цінності. Ідентичність виступає також механізмом соціалізації людини, оскільки в процесі становлення особистості засвоюються культурні зразки, соціальні ролі та моделі поведінки [Степико, 2011; Rediger, 2006].

При формуванні ідентичності важлива роль належить мові. Усвідомлення ідентичності відбувається через мову, котра сприяє ідентифікації об'єктів дійсності, їхній класифікації та впорядкуванню уявлень про навколишній світ. Як інструмент культури мова формує не лише уявлення про реальність, але й про особистість, яка, занурюючись у певну культурну спадщину, через мову сприймає традиції, звичаї, мораль, систему норм та цінностей свого народу, специфічний культурний образ світу, усвідомлюючи власне місце в ньому. Завдяки мові відбувається відновлення культурно-історичного досвіду, формування культурної ідентичності суб'єкта, ототожнення з ідеями, цінностями, традиціями своєї культури.

У політиці феномен кризи розглядається в опозиції “стабільність – нестабільність”. Ці поняття відображають різні стани політичної динаміки, але найдетальніше представлені в рамках теорії катастроф [Касті, 1982: 42-50]. Відповідно до цієї теорії стабільність системи зумовлена дією двох полярних тенденцій, одна з яких пов'язана зі збереженням старих норм, правил, законів, а інша – навпаки з адаптацією політичних структур до змін середовища. Нестабільність політичного життя виявляється у формі кризових явищ різного рівня. Деякі політологи відзначають, що кризи присутні в колективній пам'яті будь-якої нації, оскільки нові політичні інститути й режими виникають переважно саме в кризові періоди [Горлач, 2009; Дегтярев, 1998; Voïn, 2007].

Політична криза зумовлюється зрушеннями в соціальних позиціях основних агентів відношень – інститутів влади та громадськості [Дегтярев, 1998: 179].

Основною передумовою виникнення політичної кризи може бути економічна криза. Під економічною кризою розуміють серйозні порушення в економічній діяльності країни. Причину економічних криз часто вбачають у порушенні рівноваги між попитом та пропозицією на товари й послуги [Дегтярев, 1998; Brown, 2011]. Однією з форм прояву кризи є систематичне масове накопичення боргів і неможливість їх погашення. Наслідком економічної кризи є зменшення реального валового національного продукту, масові банкрутства й безробіття, зниження життєвого рівня населення [Дегтярев, 1998; Brown, 2011].

Екологічна криза відображається в матеріальному бутті людини. Віра в безкінечний прогрес втрачає абсолютність, наслідки технічного розвитку стають загрозою існуванню самого людства. Світового значення набувають проблеми екології – забруднення, збільшення населення, зміна клімату, виснаження ресурсів, голоду [Brown, 2011; Johansen, 2009]. Вирішення екологічних проблем потребує змін в свідомості всієї глобальної спільноти, появи відчуття повної участі й відповідальності за долю планети та майбутніх нащадків.

Глобальна криза – це криза не економічна, а в першу чергу, політична, суспільна. Порушення принципів моральної та соціальної відповідальності, зловживання суспільною довірою приводить до зростання соціальної напруженості. Проблема захисту базових демократичних цінностей набуває планетарного характеру. Адже, як вважав український філософ С. Кримський: “У жодну епоху, в жодній країні нація не виходила з кризи завдяки виключно економічним чинникам. Лише завдяки культурі, релігії, ідеї державності та національним інтересам” [Кримський]. Отже, здатність подолати кризу насамперед пов’язується з духовними можливостями людства. Шлях подолання кризових ситуацій у суспільстві співвідноситься з моральним відродженням людини. Особистість – це вища духовна сутність, що знаходиться в постійному

творчому самоздійсненні, а наукова думка та творчість людини – сила, що здатна об'єднати все людство.

1.2 Концепт *КРИЗА* як перекладознавча одиниця

1.2.1. Відтворення концептів у сучасному перекладознавстві. У сучасному перекладознавстві сформувалося розуміння перекладу як мисленнєвого-мовленнєвої діяльності. Як відзначає А. Мартинюк, діяльнісний стиль мислення, що сформувався в останній третині минулого століття як альтернатива репрезентативному, відображає процес пізнання як діяльність активного упередженого суб'єкта, свідомість якого спрямована не безпосередньо на фрагмент об'єктивної реальності, а на себе самого в ситуації спостереження за ним, а мова мислиться як активний осередок формування розумових об'єктів (праці А. Мартинюк).

Таке розуміння мовної комунікації як загального конструювання смислів істотно змінює погляд на сутність перекладу як діяльності і роль перекладача в ній. Комплекс взаємопов'язаних рішень, прийнятих перекладачем під час планування і виконання перекладу, визначається обраною ним *стратегією*, яка виступає як керуюча програма діяльності щодо переконструювання комунікативного змісту повідомлення.

Розуміння *стратегії* як складової діяльності перекладача вимагає визначення її місця серед інших складових засад процесу перекладу. У такий спосіб поняття *стратегії* співвідносять як з більш загальними, так і з більш конкретними поняттями. Загальні принципи перекладу виступають як найбільш загальні керівні інструменти перекладацької діяльності. Необхідно відзначити, що перші спроби сформулювати принципи перекладу як результат теоретичного осмислення перекладацької діяльності здійснювалися ще в трактатах Цицерона і листі Святого Ієроніма до Паммахію “Про кращий метод перекладу”. Однак, перші узагальнення теоретичних роздумів перекладачів з'явилися лише в XVI–XVII ст. в Англії [Комиссаров 1990: 11].

Аналізуючи принципи перекладу, переконуємося у тому, що в процесі розробки правил для перекладача простежується проблема вибору між “думкою” і “словом”, необхідністю збереження духу оригіналу, його стилю для відтворення його засобами, характерними для мови перекладу. У принципах узагальнені можливі підходи до вирішення перекладацької проблеми вибору між *змістом* і *формою*, “своїм” і “чужим” у перекладі, збереженням або нівелюванням тимчасовою дистанцією, які потенційно можливі і можуть бути обрані при перекладі того чи іншого тексту в кожній конкретній ситуації.

Будучи предметом дискусії з початку теоретичного осмислення перекладацької діяльності, принципи перекладу і зараз не можуть вважатися остаточно визначеними. Превалювання тих чи інших принципів залежить від перекладацької школи та традиції, загального літературного контексту, “літературної моди”, комунікативних і пізнавальних потреб читацької аудиторії. Наявність різних шкіл і підходів до перекладу, історична мінливість літературних смаків ставлять під сумнів можливість формулювання принципів у вигляді завершеної несуперечливої системи.

Співвідношення *принципів* і *стратегій перекладу* окреслює В. Комісаров, який припускає, що “окрім оволодіння основними поняттями перекладознавства, майбутні перекладачі повинні виробити в собі правильний підхід до своєї діяльності, своєрідне перекладацьке мислення, яке лежить в основі дій перекладача і становить його загальну стратегію” [Комісаров 1990: 356].

Розуміння поняття *стратегія* у свідомості теоретиків і практиків перекладу разом з поняттями “принципи перекладу” і “методи і прийоми перекладу” мають, як правило, гіпо-гіпонімічну природу. Як відзначає В. Комісаров: “вироблення перекладацької стратегії передбачає знання і застосування перекладачем загальних принципів здійснення процесу перекладу, які включають три основних групи: деякі вихідні постулати, вибір загального напрямку дій і вибір характеру та послідовності дій у процесі перекладу”. У нашому розумінні *принцип перекладу* є найбільш загальним теоретичним постулатом, який наявний у свідомості перекладача незалежно від конкретного

здійснюваного ним перекладу. Це узгоджується з загальнонауковим визначенням принципу як вихідного теоретичного положення.

Переклад медичної термінології передбачає її розгляд в межах трьох теорій перекладу, виокремлених Л. Бархударовим: *денотативної, семантичної і трансформаційної*.

Найпоширенішою є *денотативна (ситуативна) теорія*, суть якої полягає в тому, що всі мовні знаки відображають зміст будь-яких предметів, явищ, реалій. Ці елементи реальної дійсності, які знаходять відображення в знаках будь-якої мови, мають назву *денотатив* [Бархударов 1975: 6].

Семантична теорія перекладу як основа перекладацької еквівалентності розглядає наявність спільних сем (компонентів значення слова) у змісті оригіналу і перекладу. Разом з цим ця спільність простежується не між сукупністю сем, закріплених за певними одиницями різних мов (подібна спільність є принципово неможливою у зв'язку з мовною вибірковістю), а лише між окремими елементами сенсу. Тому завдання перекладача полягає у відтворенні в перекладі саме тих елементарних смислів, які комунікативно релевантні в оригіналі. При цьому втрата всіх інших сем, які містяться в значенні перекладних одиниць, розглядається як щось несуттєве [Бархударов 1975: 7].

В. Виноградов говорить про так звану *трансформаційну модель* вивчення перекладу. Основою для її виникнення послужили ідеї трансформативної граматики, яка втратила свою актуальність у сучасній лінгвістиці. При побудові цієї моделі переклад розглядається як перетворення тексту вихідної мови в текст мови перекладу. Науковець виділяє сім лексичних трансформацій: *диференціація, конкретизація, генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення і компенсація втрат* у процесі перекладу (праці В. Виноградова).

Звичайно, на сьогодні перекладознавчі студії послуговуються великою кількістю всіляких класифікацій перекладацьких трансформацій (див. праці Л. Бархударова, В. Комісарова, Я. Рецкера та ін.). Однак, і дотепер найбільш поширеною є класифікація, запропонована В. Комісаровим, де представлено

кілька типів перекладацьких трансформацій, зокрема *стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні, граматичні трансформації* [Комиссаров 1990: 83].

Тривалий час терміни розглядались у лінгвістиці як окремий вид мовних знаків. Характеризуючись лінійністю на рівні мовлення і парадигмальністю на рівні мови, змінюваністю у діахронії і статичністю у синхронії, довільністю у зв'язку означального з означуваним і вмотивованістю в плані номінації, що відбувається на базі іншого об'єкта, терміни протиставлялись іншим знакам за чіткою симетричністю планів вираження і змісту. Однак дослідження використання термінів у реальних текстах, здійснені А. Барановим, В. Даниленком, Л. Русиною, Г. Івановою та ін., свідчать про наявність полісемічних, омонімічних і синонімічних термінів.

З метою перенесення абстрактних ментальних актів у площину матеріальності й конкретності до сучасного перекладознавства, необхідно відзначити, що медична термінологія необхідно розглядати з дещо іншої позиції, тобто потрібно залучити ще термін *модель* і *метод моделювання*. Серед моделей перекладу, створених за останні п'ятдесят років, найпоширенішими вважаються інформативна, ситуативно-денотативна, комунікативна, теорія рівнів комунікації. Спільним у вищезазначених теоріях є їхня спрямованість на пошук міжмовних еквівалентів, який не відбиває механізмів здійснення якісного перекладу. *Семіотична модель перекладу* є реакцією на необмежений вплив таких теорій та може претендувати на статус універсальної, адже не залежить від видів, типів, форм перекладу, працює як на знаковому, так і на суперзнаковому рівнях, оскільки одиницею перекладу в ній виступає транслатема – комунікативно значимий елементарний смисл.

Семіотична модель перекладу як умовне відображення здійснення процедури перекладацького процесу, в основі якого лежить твердження про те, що переклад – відтворення смислу, вираженого знаками мови оригіналу, у знаках мови перекладу (Л. Бархударов). Згідно з семіотичною моделлю, головним завданням перекладача є визначення інтерпретанти первинного тексту

і її відтворення в кінцевому тексті. У процесі перекладу має бути створений знак, здатний надати адресату максимально повну інформацію, закладену в тексті оригіналу.

Білатеральність знака передбачає наявність двох семіотичних мікромоделей – *змісту і вираження*. Базуючись на принципах когнітивно-комунікативного підходу до вивчення перекладу, можемо виділити в роботі перекладача два основні етапи. На першому – перекладач відновлює закладені автором зв'язки між окремими елементарними смислами, які наповнюють текст. На другому – перекладач обирає такі форми серед засобів мови перекладу, які, перебуваючи в певному сполученні чи зближенні, дозволили б відбити відновлений смисловий фрагмент.

Оскільки термінологічні конструкції є продуктами вторинної номінації, утвореними відносно недавно (протягом ХХ ст.), їхній план вираження здебільшого досить чітко відтворює процес усвідомлення відповідних понять. Найменування нового елемента дійсності формується під впливом тих денотатів, що брали участь в його усвідомленні. На мовному рівні зазначений процес відбивається шляхом утворення образних метафор, що згодом, втрачаючи експресивність, стають номінативними.

Якщо форми, покладені в основу номінації знака, можуть бути розпізнані, їхнє смислове навантаження безпосередньо вказуватиме на об'єкти, що брали участь у процесі усвідомлення елемента дійсності, мовним відбитком якого є досліджуваний знак, і ті ядерні смисли, які було закладено в його основу. За неможливості встановлення джерел формування плану вираження знака можна розраховувати лише на його власний план змісту і здатність перекладача до здійснення правильного відбору ядерних смислів, потрібних йому для відновлення елемента дійсності, якому цей знак відповідає.

Отже, усвідомлюючи, що головне при перекладі – точно відбити смисл оригінального терміносполучення, вважаємо за необхідне наголосити на важливості здійснення аналізу плану вираження медичного терміна, адже набір складових компонентів вказує на шлях номінації певної одиниці вторинної

номінації і моделює її план змісту. Звісно, висновки про адекватність перекладу терміна, базуючись лише на формальній організації, не є остаточними, однак її ігнорування здебільшого є причиною існування низки неточностей, які продовжують залишатися в термінологічних словниках і текстах перекладу.

1.2.2. Відтворення англійськомовного концепту *КРИЗА* українською мовою. Сучасні лінгвісти ведуть активне дослідження окремих концептів, у тому числі й концепту *КРИЗА*. Важливим завданням є дослідити способи перевербалізації цих концептів.

Головним в перекладі є максимально точна передача змістової інформації тексту, яку можна охарактеризувати одним загальним словом – еквівалентність. Поняття еквівалентність – це одне із найважливіших завдань перекладача, оскільки вона полягає в максимально повній та точній передачі змісту оригіналу; будь-якому перекладачу необхідно зберігати спільність змісту оригіналу та змісту перекладу. Передача змістової інформації є найважливішою, оскільки всі інші її види та характеристики (стилістичні, функціональні, стильові і т.д.) не можуть бути передані без відтворення змістової інформації. Задля того, щоб зберегти змістову інформацію та максимально чітко та адекватно передати концепт *КРИЗА* засобами цільової мови, розрізняють п'ять основних типів еквівалентності: 1) комунікативна еквівалентність, коли зберігається тільки ціль комунікації; 2) рівень ідентифікації ситуації, коли зберігається дві частини змісту оригіналу (ціль комунікації та посилання на ситуацію); 3) тип перекладу, в якому зберігаються вже 3 частини змісту оригіналу: ціль комунікації, посилання на ситуацію, та спосіб її описання; 4) тип синтаксичних структур оригіналу й перекладу; 5) тип еквівалентності, коли зберігається майже всі основні частини змісту оригіналу.

Ще одним методом адекватного перекладу концепту *КРИЗА* засобами цільової мови є використання різних трансформацій: лексичних, граматичних та лексико-граматичних.

Лексичні трансформації поділяються на такі типи: транскрипція та транслітерація. Інший тип лексичної трансформації – це калькування, коли

лексичні одиниці оригіналу можна замінити їх лексичними відповідностями в мові перекладу.

Крім вище перелічених типів слід також зазначити **лексико-семантичні заміни** (конкретизація, генералізація, модуляція): якщо конкретизація – це заміна слова або словосполучення мови оригіналу з ширшим значенням словом або словосполученням мови перекладу з вузьким значенням, генералізація – це заміна слова або словосполучення мови оригіналу з вузьким значенням словом або словосполученням мови перекладу з ширшим значенням, то модуляція – це заміна слова або словосполучення вихідної мови одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення початкової одиниці.

Граматичні трансформації поділяються на такі види: зміна порядку слів; заміна частин мови і членів речення; додавання і вилучення слів.

Лексико-граматичні трансформації передбачають використання таких прийомів: антонімічний переклад, описовий переклад та компенсацію.

Отже, застосування різних типів еквівалентності та використання трансформацій (лексичних, граматичних та лексико-граматичних) є дуже важливим у процесі перекладу концепту КРИЗА.

1.3 Концепт у контексті наукового дискурсу

У сучасній лінгвістиці існує декілька підходів до класифікації дискурсу. Зокрема, для цілей цього дослідження актуальною є класифікація дискурсів з позиції соціолінгвістики В. І. Карасик [Карасик 2000] виділяє персональний (індивідуально-орієнтований) та інституційний (статусно-орієнтований) дискурс. У першому мовець виступає як особистість зі своїм багатим внутрішнім світом, а в другому – як представник тієї або іншої соціальної групи [Карасик 2000: 6]. Персональний дискурс має два різновиди: побутове й буттєве спілкування [Корольов 2011: 110].

Інституційний дискурс протиставлений персональному за ознакою особистісної або представницької орієнтації суб'єктів спілкування [Карасик

2000: 14]. Разом з тим, не існує абсолютно особистісного і абсолютно статусного спілкування, інституційність має градуальний характер. Можна побудувати умовну шкалу, на якій можуть бути розташовані типи інституційного дискурсу. В інституційному дискурсі спілкування відбувається у певних межах статусно-рольових відносин і виділяється на підставі двох ознак: мета й учасники спілкування [там само: 5–20].

Головною ознакою інституційного дискурсу є взаємодія комунікантів у межах суспільних інститутів (наука, медицина, політика тощо) і виконання обмеженого кола ролей, обумовлених статусно-рольовими правилами поведінки, спорідненими моделями суспільних та фахових знань, а також особливим видом комунікативних стратегій і тактик. Відповідно спілкування, зумовлене соціальними функціями комунікантів, є регламентованим як за змістом, так і за формою, і відбувається в межах офіційно-ділового, наукового та публіцистичного функціональних стилів [Маслова 2013: 39–40].

Інституціональний дискурс включає наступні **компоненти**: учасники, хронотоп, цілі комунікації, цінності, стратегії, жанри, тематика, прецедентні тексти, дискурсивні формули. Зазначені системотворчі ознаки дискурсу дозволяють виділяти його як самостійну категорію комунікації [Гохман 2018: 43].

Науковий дискурс постає одним із видів інституційного дискурсу. На думку Т. Маслової [Маслова 2013], науковий дискурс зумовлений соціальними функціями співрозмовників і є регламентованим за змістом і формою [там само: 40].

Власне науковий дискурс – це науковий текст як результат цілеспрямованої соціальної дії, фокус дій мовних і мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних факторів. Для дослідження наукового дискурсу слід використовувати особливу стратегію, яка інтегрує макросемантичний та глибинно-семантичний аналіз наукового тексту та спрямована на з'ясування епістемічних передумов та умов виникнення наукових текстів [Кицак 2000: 6]. Отже, науковий дискурс має відповідати трьом

основним **вимогам**: його проблематикою повинно бути вивчення довкілля оточуючого світу, статус його учасників повинен бути рівний, а способом його реалізації має бути творчий діалог у широкому розумінні цього поняття. Саме ці ознаки уможливають виділення наукового дискурсу із загальної системи і вирізняють його з-поміж інших типів дискурсу [там само: 6].

Науковий дискурс створюється вченими, його учасниками зазвичай виступають фахівці з відповідним рівнем підготовки, спільним з автором статусом і прагматичним тезаурусом. У межах наукового дискурсу відносини між «представником інституту» та «клієнтом» дещо модифікуються, оскільки залежно від мети спілкування статусно-рольова характеристика «представника інституту» може набувати вигляду вченого-дослідника, вченого-експерта, вченого-педагога і т. ін., що впливає на міру співвідношення між статусним і особистісним компонентами [Маслова 2013: 40].

Визначальними **властивостями** наукового дискурсу є інтертекстуальність, діалогічність, прагматичність та жанрова варіативність. Метою наукового дискурсу є повідомлення об'єктивної інформації, доведення істинності наукового знання, пояснення причини явищ, опис істотних ознак предмета наукового пізнання. Відповідно, серед специфічних рис наукових текстів є такі, як спосіб викладу (опис, розповідь, міркування); ступінь повноти викладу (стислість, скороченість, повнота, розгорнутість); рівень узагальнення в залежності від характеру адресата (вузькоспеціальні, широкоспеціальні, загальнонаукові, науково-популярні тексти тощо) [Сібрук 2019: 42].

Характерною рисою наукового дискурсу є невластива йому образність, яка науковому мовленню «навіть протипоказана, оскільки відволікала би в сторону хід думки, хід міркувань, ведучи до неточності, розпливчатості характеристик і формулювань» [Сібрук 2019: 39]. Крім того, автори нерідко звертаються до порівнянь у науковому тексті у тих випадках, коли явище, що описується, ще не отримало в науці свого постійного позначення – терміна [Сібрук 2019: 39].

Науково-популярний дискурс може бути представлений як сукупність текстів властивих одній сфері спілкування, з урахуванням екстралінгвістичних

чинників, адресантно-адресатної взаємодії, комунікативних установок. Він може поєднувати у собі елементи наукового, педагогічного, медичного, публіцистичного, політичного, релігійного та інших типів дискурсу, в залежності від комунікативної ситуації, завдань, які ставить перед собою автор (адресант), пізнавальних інтересів адресата, історичної та соціальної обумовленості [Соколова 2017: 54].

В основі науково-популярного дискурсу лежать ситуаційні моделі, які характеризуються певною структурою і особливостями, зумовленими основним принципом створення дискурсу – принципом його внутрішньої діалогічності. Об'єктивовані у науково-популярному дискурсі моделі ситуації вирізняються високим ступенем складності, тому що включають фрагменти абстрактних (що містять наукові знання) і комбінаційних (що містять технічні знання) моделей [Соколовська 2006: 204].

Науково-навчальний дискурс є особливим типом інституційного дискурсу, розуміється як нормативно організована мовленнєва взаємодія, що має як лінгвальний, так і позалінгвальний плани, що використовує певну систему професійно орієнтованих знаків, враховує статусно-рольові характеристики основних учасників спілкування (вчених як дослідників і / або викладачів, а також студентів в сфері університетської освіти) та інтерпретується як культурно маркована система комунікації. Він поєднує властивості наукового дискурсу як сукупності текстів, що відповідають цілям наукової комунікації і вербалізується наукове знання, і навчального дискурсу - текстів дескриптивної-прескриптивних характеру, що не припускають рівність адресата і адресанта. Поряд з поняттям науково-навчальний дискурс часто використовують поняття «академічний дискурс» і «науково-академічний дискурс» [Гохман 2018: 42].

Науково-технічний дискурс відноситься до інституційного, оскільки висловлювання учасників зумовлені статусною, рольовою функцією комунікантів. Також, це вмотивовано наявністю специфічних обставин спілкування (збори, наради, конференції, семінари). Інформаційна функція цього типу дискурсу полягає у передачі адресантом нових для адресата знань у певній

науковій сфері; експланаторна функція – у поясненні та описі того чи іншого явища чи наукової проблеми; комунікативна функція полягає в обміні науковою інформацією між фахівцями певної галузі знань. Науково-технічний дискурс складається з двох мовленнєвих актів:

1) аргументативного мовленнєвого акту (надання переконливих аргументів з метою зміни поглядів реципієнта на певну наукову проблему);

2) інформативного мовленнєвого акту (передача певної наукової інформації) [Коваль 2019: 96].

Кожен тип дискурсу характеризується особливими стратегіями й тактиками, доцільність яких визначають фахові знання та основні інтенції учасників спілкування [Маслова 2013: 42].

До **жанрів** наукового дискурсу та його різновидів відносяться: наукова стаття, монографія, дисертація, наукова доповідь, виступ на конференції, стендова доповідь, науково-технічний звіт, рецензія, реферат, анотація, тези [Яхонтова 2014: 135]. В. І. Карасик [Карасик 2000] розділяє їх на письмові та усні [там само]. При цьому вчений зазначає, що письмові жанри наукового дискурсу чітко можна протиставити за ознакою первинності та вторинності (наукова стаття та тези), а усні жанри не є такими чіткими: виступ на конференції може змінюватись за своєю тональністю залежно від обставин (пленарна доповідь, коментарі, секційна доповідь тощо). Науковому дискурсу властива наявність типової композиції жанрів. Для названих текстів характерними є послідовне членування на розділи, пункти, підпункти тощо [Мацько 2003: 284–286; Мех 2019: 71].

Жанр **наукової статті** є центральним у науковому дискурсі, оскільки він не лише містить прояви всіх ознак наукового дискурсу, а й є оперативним жанром, що відповідає вимогам сучасного наукового пізнання і спілкування. Наукова стаття є одним із видів публікацій, у якій подані отримані автором наукові результати [Сурмін 2008: 35]. Наукова стаття реалізується крізь численні піджанри, що охоплюють теоретичні, оглядові, полемічні статті, статті-повідомлення [Яхонтова 2014: 136].

Тези – це вторинний жанр наукової комунікації, це положення, що коротко і чітко формулюють основну ідею чого-небудь. Відповідно до мети тези бувають вторинні та оригінальні [Наконечна 2018: 22]. Оригінальні тези створюють як первинний текст, і вони можуть бути стислою формою презентації результатів наукових досліджень під час виступу на науковій конференції або ключовими елементами майбутньої наукової розвідки. Вторинні тези слугують для виділення основної інформації в тому чи іншому джерелі (наприклад, монографії, статті) під час читання та реферування [Сурмін 2008: 31].

Варто розглянути такий жанр як **монографія**, оскільки саме від монографій очікують особливої тематичної актуальності та вагомого внеску у розвиток декількох наукових сфер. Монографіям властиві певні жанрові елементи, або мікрожанри, які входять у їх макрожанровий простір – присвяти, епіграфи, подяки, авторські передмови і післямови, передмови і післямови наукових редакторів або відомих науковців у галузі дослідження автора, тобто вона є макрожанром [Сурмін 2008: 27]. Оскільки монографії значні за обсягом, це зумовлює складність їх смислової та формальної структури. Тому, важливою ознакою монографії є структурування, необхідне для адекватного сприйняття її тексту [Чеботар 2018: 106].

На відміну від монографії, яку можна вважати «високостатусним» жанром, **дисертація** слугує передусім кваліфікаційним цілям. Комплексом комунікативних цілей жанру дисертації є як трансляція продукovanого здобувачем нового знання, так і підвищення його соціального статусу, авторитету, здобуття вченого ступеня, завоювання свого місця під «науковим сонцем», що зумовлює деяку специфіку лінгвістичних ознак цього жанру [Яхонтова 2014: 138]. Дисертація – це наукова праця, підготовлена для прилюдного захисту на здобуття вченого ступеня. У дисертаціях відкривають нові напрями в науці, започатковують досі невідомі підходи до розв'язання складної проблеми, вивчають ще невідоме або з'ясовують питання, які забезпечують подальше просування у цій проблемі чи галузі [Чорний 2019: 39]. Для дисертацій характерні складні політематичні огляди літератури, покликані

окреслити концептуальні засади дослідження. Для дискурсу текстів дисертацій притаманне поєднання наукової об'єктивності, безпристрасності, безособовості (пасивні конструкції, безособові речення) з акцентуванням власної особистості та наукових досягнень (автопосилання, вживання словосполучень, що безпосередньо вказують на автора дисертації та його роботу). Нині жанр дисертації виконує важливу суспільну функцію підготовки наукових кадрів [Яхонтова 2014: 139].

Специфіка наукового пізнання визначає коло **мовних засобів**, які повинні забезпечити абстрактність, логічність та об'єктивність викладу думок у текстах наукового стилю. В лексиці наукового дискурсу переважають терміни, які точно і однозначно називають предмет, явище або поняття певної галузі науки. Синтаксис наукових текстів тяжіє до структур, характерних для формулювання доказів, аргументування й аналізу причинно-наслідкових відношень. Роль авторського «я» в наукових текстах зазвичай є незначною, а виразність наукового мовлення обмежується яскравими метафорами та епітетами, які передають емоції у максимально короткій формі [Маслова 2013: 92–94].

Отже, дискурс – це продукт мовленнєвої діяльності, що є сукупністю всіх лінгвальних та екстралінгвальних характеристик, спричинених його продукуванням, розповсюдженням та сприйманням. Відповідно до умов комунікації та ролей її учасників виділяються персональний (індивідуально-орієнтований) та інституційний (статусно-орієнтований) дискурс. Головною ознакою інституційного дискурсу є взаємодія комунікантів у межах суспільних інститутів. Науковий дискурс є різновидом інституційного дискурсу, залежно від сфери спілкування й функціонування він поділяється на науково–популярний, науково-навчальний, науково-технічний тощо. У лексиці наукового дискурсу переважають терміни, які точно і однозначно називають предмет, явище або поняття певної галузі науки.

Висновки до розділу 1

Концепт – згусток культури у свідомості людини (Ю. Степанов), багатовимірною глобальною структурою, яка складається з понять, емотивно-оцінного блоку, стислої історії й етимології. Концепти можуть бути елементарними, які отримують своє значення безпосередньо, або складними, які мають внутрішню структуру і отримують значення опосередковано через принципи об'єднання, що поєднують їх з елементарними. У більш широкому значенні структуру концепту можна представити у вигляді поля, у середині якого міститься основне поняття, яке є його ядром, а на периферії – все те, що принесено культурою, досвідом – особистим і народним, а також традиціями (за В. А. Масловою).

Криза – об'єкт вивчення різних гуманітарних наук, тому що проникнення в глибини суперечностей людського буття посідає важливе місце в сучасних дослідженнях. Розуміння кризи базується на циклічності історичних процесів та пов'язується із занепадом культури, особистості, духовності. В суспільно-історичних науках причина кризи вбачається в переході від старої соціокультурної системи до нової. Політична криза зумовлюється загостренням соціальних відношень інститутів влади та громадськості. Економічна криза виникає в результаті порушення рівноваги між попитом та пропозицією на товари і послуги.

Переклад концептів передбачає її розгляд в межах трьох теорій перекладу, виокремлених Л. Бархударовим: *денотативної, семантичної і трансформаційної*.

У процесі перекладу концепту КРИЗА засобами цільової мови слід пам'ятати про п'ять основних типів еквівалентності (комунікативна еквівалентність; еквівалентність, в якій зберігаються дві частини змісту оригіналу; еквівалентність, в якій зберігаються вже 3 частини змісту оригіналу; еквівалентність, в якій зберігаються 3 частини змісту оригіналу та синтаксичні структури оригіналу й перекладу; еквівалентність, в якій зберігається майже всі основні частини змісту оригіналу) та трансформації (лексичні (транскрипція,

транслітерація, калькування, конкретизація, генералізація, модуляція) граматичні (зміна порядку слів, заміна частин мови і членів речення, додавання і вилучення слів) та лексико-граматичні (антонімічний переклад, описовий переклад та компенсація)).

Науковий дискурс – це науковий текст як результат цілеспрямованої соціальної дії, фокус дій мовних і мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних факторів. До жанрів та різновидів наукового дискурсу відносяться: науково-популярний, науково-навчальний та науково-технічний дискурси; наукова стаття, монографія, дисертація, наукова доповідь, виступ на конференції, стендова доповідь, науково-технічний звіт, рецензія, реферат, анотація, тези. У лексиці наукового дискурсу переважають терміни, які точно і однозначно називають предмет, явище або поняття певної галузі науки.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *КРИЗА* В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

2.1. Системно-структурна організація мікрополів концепту *КРИЗА*

2.1.1. Мікрополе *злам* / *turning point*. Порівнювані мікрополя *злам* / *turning point* англійської та української мов мають різну системно-структурну організацію. Відповідно до використаної методики, одиниці, що демонструють сім і більше безпосередніх зв'язків із іншими лексемами мікрополя, вважаємо основними семантичними центрами, а не менше п'яти – мікроцентрами. Таким чином, в українській мові виявляється два основних центри (*злам, зміна*), а в англійській – п'ять (*point, critical, juncture, important, decisive*), що групують навколо себе елементи в різних частинах мікрополів. Мікроцентри підпорядковуються семантично й структурно основним центрам: укр. *кінець, важливий* та англ. *turning point, vital, happen, necessary, occur*. В українському мікрополі *злам* основний центр та мікроцентри зосереджуються в ядерній та навколоядерній зонах. В англійському мікрополі *turning point* до ядра відносяться лексеми *critical, point, happen*, а одиниці *incurrence, occur* знаходяться в навколоядерній частині.

У процесі зіставного аналізу виявляється тенденція поступових переходів від основних центрів до периферійних зон. Наприклад, в українському мікрополі ядерна лексема *криза* на основі безпосереднього зв'язку пов'язується з основним центром *злам*, котрий утворює аналогічний зв'язок із центром *зміна*. Останній, у свою чергу, опосередковано вступає у відношення з лексемою *перелом*. В англійському мікрополі *turning point* спостерігається безпосередній зв'язок ядерної лексеми *isis* з мікроцентром *turning point*, який поєднується з іншим основним центром *junction*. Останній демонструє опосередковані зв'язки з лексичними одиницями *occurrence, event, incident*.

Враховуючи чисельну перевагу англійського мікрополя, його основні та мікроцентри ілюструють кризу яскравіше, вказуючи на оцінний компонент (*critical, vital*), процесуальність (*happen, occur*), збіг обставин (*point, juncture*)

Серед українських основних центрів та мікроцентрів знаходимо вказівки на змінювання (*злам, зміна*).

Зовнішня організація порівнюваних мікрополів *злам / turning point* розглядається на основі безпосередніх та опосередкованих зв'язків між одиницями окреслених мікрополів. Наприклад, безпосередні зв'язки спостерігаються між лексемами *зміна - перехід* українського мікрополя та *point - juncture* англійського. Опосередковані зв'язки мають складнішу структуру та представляють відношення між одиницями у вигляді ланцюжків, де один елемент пов'язується з іншим через два, три і більше елементів. В українському мікрополі виявлені двоступінчасті (*злам – поворот – перелом*), тріступінчасті (*крутий – раптовий – несподіваний – непередбачуваний*) та чотириступінчасті опосередковані зв'язки (*переходити – минати – проходити – припинятися – переставати*). Проте, як свідчать результати аналізу, у досліджуваному мікрополі переважають дво- та тріступінчасті зв'язки. В англійському мікрополі *turning point* опосередковані зв'язки між елементами мають складнішу структуру: серед типів зв'язків домінують три- та чотириступінчасті зв'язки.

Отже, ядерна одиниця *crisis* тлумачиться через лексеми *point* (критичний, вирішальний момент), *turning point* (поворотний момент, перелом, криза), демонструючи з ними безпосередні семантичні зв'язки. Лексема *turning point*, у свою чергу, пояснюється за допомогою ядерної лексеми *crisis* та одиниці *point*. Тому варто визначити, що об'єднує та розрізняє значення цих слів. Компонентний аналіз, застосований до цих лексем, дозволяє виявити семантичну особливість кожної з них. Так, семи 'vital', 'important' в одиниці *crisis* демонструють здатність останньої позначати життєво важливі події, ситуації, випадки, а семантичні компоненти 'better', 'worse' розкривають розуміння кризи як точки перетину добра та зла, позитивного і негативного, успішного та невдалого. Цей час супроводжується напруженим очікуванням чогось

невідомого, невизначеного, загрозливого та небезпечного (семи ‘imminent’, ‘insecurity’, ‘suspense’). У значенні лексеми *turning point* подібні семантичні компоненти не фіксуються, що вказує на можливість зазначеної одиниці виражати більш загальні, нейтральні поняття.

Спільними в еквіполентній опозиції лексем *crisis – turning point* виступають семи ‘point’, ‘decisive’, ‘change’, ‘take place’, що відображають спільну семантику вирішальної зміни, критичного стану, складних обставин. Одиниці *crisis, turning point* об’єднані на лексичному рівні в привативні опозиції з лексемою *point*, де функціонують гіперонімами. Остання маніфестує значення критичного збігу обставин, вирішального моменту, особливо складного періоду для прийняття рішень. Проте семи ‘precise’, ‘moment’, ‘action’ відбивають позитивний аспект критичного стану як вдалого, зручного моменту для дій, а семантичний компонент ‘opportunity’ демонструє здатність цієї лексеми характеризувати сприятливі умови для здійснення бажаного. На здатність виражати схожу семантику вказує еквіполентна опозиція одиниць *point – moment*, котрі виступають взаємними визначниками та утворюють між собою синонімічні відношення. Лексема *moment* функціонує гіперонімом у привативній опозиції з одиницею *turning point*, розкриваючи значення важливого періоду, ключового моменту.

Лексема *point* об’єднується також в еквіполентні опозиції з одиницями *junction, conjuncture* (спільні семи ‘critical’, ‘affair’, ‘circumstance’), виражаючи подібне уявлення про критичний збіг обставин, тяжке становище. Між собою лексеми *junction, conjuncture* утворюють еквіполентну опозицію за рахунок інтегруючих компонентів ‘crisis’, ‘critical’, ‘event’, а взаємні тлумачення засвідчують їхню синонімічність в системі англійської мови. У привативних опозиціях з ядерною одиницею *crisis* зазначені лексеми виконують ролі гіперонімів. Семантично близька до ядерної мовної одиниці *crisis* і лексема *turn* (n), що характеризує зміну подій, обставин, умов (спільні семи ‘better’, ‘worse’, ‘change’). Зазначені лексеми утворюють привативні опозиції з одиницею *change* (n), виступаючи гіперонімами. У складі лексеми *turn* також фіксуються

диференційні компоненти ‘revolution’, ‘vicissitude’ на позначення суспільно-політичних змін.

В українському матеріалі ядерна одиниця *криза* безпосередньо пов’язана з ядерними лексемами мікрополів *злам* та *загострення*, що маніфестують значення різкої зміни, раптового повороту в ході подій, гострого перелому та моменту змінювання. На семантичному рівні лексична одиниця *криза* виступає гіперонімом у привативних опозиціях із зазначеними лексемами. За рахунок спільних сем ‘різка’, ‘зміна’ утворюється еквіполентна опозиція *криза* – *перетворення*, остання розкриває значення несподіваних, корінних змін, переходу в інший стан. Семи ‘життя’, ‘дійсність’, ‘здійснення’, ‘втілення’ мовної одиниці *перетворення* вказують на процеси глибинних, фундаментальних змін у житті суспільства, що супроводжуються втіленням нових ідей, понять, уявлень про навколишній світ, змінами у світогляді.

Як показує семантичний аналіз одиниць зіставлюваних мікрополів *злам* / *turning point*, поняття *кризи* в обох мовах розкривається за допомогою лексем, що ілюструють основні ознаки, якості та властивості досліджуваного явища. Наприклад, в матеріалі української мови явище *криза* характеризується різкими, раптовими, несподіваними та непередбачуваними проявами. Лексична одиниця *різкий*, що входить до внутрішнього складу ядерної лексеми *криза*, виконує гіперонімічні функції у привативних опозиціях з лексемами *значний*, *раптовий*, котрі відображають характер прояву кризи та маніфестують її значення для людини. Ознаку раптовості розкриває лексема *крутий*, котра, в ролі гіпероніма, утворює привативну опозицію з одиницею *несподіваний*.

У матеріалі англійської мови період кризи характеризується вирішальністю – ознакою, що визначає подальший хід та розвиток подій. Наприклад, у лексемі *critical* простежується ознака вирішального значення, що семантично співвідносить одиниці *critical* – *crisis* в еквіполентній опозиції за рахунок спільних сем ‘turning-point’, ‘decisive’, ‘suspense’, ‘important’. В аналогічну опозицію лексема *critical* об’єднується з одиницею *crucial* (семиінтегранти ‘decisive’, ‘important’, ‘decide’). У системі мови вони виступають

абсолютними синонімами і в словникових дефініціях є взаємними визначниками. Зазначені лексеми функціонують гіперонімами в привативних опозиціях з одиницею *decisive*, розкриваючи спільну ознаку вирішальності, значимості, важливості.

У зіставлюваних мікрополях *злам / turning point* виявлені лексеми, що реалізують значення важливості кризових періодів (укр. *важливий, значний, серйозний* та ін.; англ. *important, weighty, significant* тощо). В українській мові лексема *різкий* реалізує значення “значний”, що на семантичному рівні підтверджується привативною опозицією, де функцію гіпоніма виконує одиниця *значний*. У такій же самій функції ця лексема задіяна в привативну опозицію з одиницею *істотний*. Семантична спорідненість лексем *значний - важливий* розкривається завдяки взаємній вказівці в тлумаченнях.

В англійській мові ознаку “важливий” маніфестує мовна одиниця *critical*, що на лексичному рівні засвідчується привативною опозицією з лексемою *important*, навколо котрої вибудовується синонімічний ряд одиниць з подібною семантикою – *weighty, momentous, grave, significant, serious*. Семантичну близькість зазначених лексем підтверджують чисельні еквіполентні опозиції між ними. Так, в опозиції одиниць *important – weighty* спільними є семи ‘grave’, ‘momentous’; в опозиції лексем *important – momentous* – сема ‘weighty’; лексичні одиниці *weighty – momentous* інтегруються завдяки компоненту ‘important’, а лексеми *weighty, grave* містять спільні семи ‘important’, ‘serious’.

2.1.2. Мікрополе *екологічна криза / ecological crisis*. Порівнювані мікрополя мають різну системно-структурну організацію: в українській мові виділяємо чотири основних центри (*забруднення, довкілля, середовище, руйнування*), а в англійській – три (*ecological, environment, pollution*), що групують навколо себе елементи в різних частинах мікрополя. У нашому дослідженні основними центрами вважаємо слова, що мають не менше семи безпосередніх зв’язків з іншими одиницями мікрополів *екологічна криза / eco-crisis*. У структурі зіставлюваних мікрополів виокремлюємо також мікроцентри.

Зовнішню організацію зіставляваних мікрополів розглядаємо на основі безпосередніх та опосередкованих зв'язків. Так, здатність однієї одиниці встановлювати прямі безперервні відношення з іншими елементами поля розкриває безпосередній зв'язок між ними. Напр., укр. *згубний – небезпечний*, англ. *pollution – contamination* та ін.

Опосередковані зв'язки структурно складніші, ніж безпосередні, та представляють відношення між одиницями у вигляді ланцюжків, де один елемент пов'язується з іншим через два, три і більше елементів. У зіставляваних мікрополях виявлені двоступінчасті (укр. *нещастя – лихо – біда*, англ. *catastrophe – disaster – calamity*), тріступінчасті (укр. *забруднення – загроза – небезпечний – загрожувати*, англ. *ruin – loss – perdition – destruction*) та чотири- і більше ступінчасті опосередковані зв'язки.

Формалізований аналіз одиниць, що утворюють мікрополя *екологічна криза / ecological crisis*, виявив певну семантичну еквівалентність на рівні основних та мікроцентрів в українській та англійській мовах, що свідчить про наявність спільних рис у сприйнятті окресленого фрагменту дійсності носіями порівнюваних мов. Зокрема, в структурі обох мікрополів серед основних центрів знаходяться лексеми *забруднення – pollution, руйнація – destruction, екологічний – ecological, загибель – loss*.

Для виявлення системної специфіки зіставляваних мікрополів у роботі досліджуються опозиційні відношення, що виступають формою відображення парадигматичних зв'язків між елементами окресленого семантичного простору. Притримуємося позиції, що значення одиниць мови перебувають між собою в опозиціях та відрізняються завдяки семантичним компонентам, котрі виконують роль диференційних ознак. Протиставлення одиниць відбувається на основі диференційних та інтегративних сем, де останні стають основою порівняння, розкриваючи системні зв'язки одиниць у межах поля.

Зіставлявані мікрополя містять значну кількість одиниць, що відображають семантику руйнування, занепаду, спустошення, загибелі. Зокрема, в англійській мові це відбивається за рахунок чисельних еквіполентних опозицій

лексеми *ruin* з одиницями-мікроцентрами *loss*, *destruction*, лексемами основного складу *overthrow*, *devastation*. Для зазначених мовних одиниць інтегруючою виявилася сема ‘destruction’, що характеризує наслідки екологічної кризи як руйнівні та фатальні для довкілля. Про синонімічні відношення свідчать взаємні вказівки в тлумаченнях лексем *ruin – destruction*, *ruin – loss*.

Семантична подібність відображається в еквіполентній опозиції лексем *catastrophe* та *ruin*, де спільною виявляється сема ‘overthrow’. Диференційні семи одиниці *catastrophe* ‘sudden’, ‘disaster’, ‘fatal’, ‘end’ вказують на непередбачуваний, фатальний характер катастрофи, її руйнівні наслідки. Лексема *catastrophe* семантично близька також до одиниці *menace*, котра у привативній опозиції функціонує гіперонімом.

В українській мові лексема *руйнування* (належить до основних центрів) безпосередніми зв'язками об'єднується з одиницями мікроцентрів *знищення*, *спустошення*. В еквіполентній опозиції *руйнування – знищення* спільними виявляються семи ‘припинення’, ‘існування’, а в аналогічній опозиції *руйнування – спустошення* інтегруючим виступає компонент ‘знищення’. Крім того, взаємні тлумачення цих одиниць відбивають їхню семантичну близькість та вказують на наявність синонімічних відношень. Семантику руйнівних дій людини, що виражається в порушенні екологічної рівноваги, руйнації середовища відбиває внутрішній зміст лексеми *екоцид*. Привативна опозиція об'єднує цю лексему з одиницями *виснаження*, *руйнація*, *втрата*, *порушення*, котрі виконують ролі гіпонімів.

У зіставлюваних мікрополях *екологічна криза / ecological crisis* виявлено значну кількість одиниць на відображення семантики небезпеки, ризику, загрозливості. Наприклад, англійська лексема *danger* утворює еквіполентні опозиції з одиницями *hazard* (інтегруючі компоненти ‘risk’, ‘harm’, ‘peril’), *peril* (спільні компоненти ‘injury’, ‘risk’), *risk* (спільна сема ‘peril’). Окрім того, ці одиниці містять у тлумаченнях взаємні вказівки одна на одну, що відбиває їхню семантичну подібність та синонімічність.

В українській мові семантику небезпеки маніфестують одиниці: *небезпечний, загрозливий, шкідливий* та ін. Наприклад, лексема *небезпечний* відображає семантику того, що містить або створює небезпеку, приносить неприємності та нещастя. На системному рівні це засвідчує еквіполентна опозиція *небезпечний – небезпека* (спільні семи ‘загрожувати’, ‘нещастя’). Рівень небезпеки співвідноситься з рівнем шкоди для здоров’я та життя людини; так, у привативних опозиціях з одиницями *шкідливий, згубний, загрозливий* функцію гіпоніма виконує лексема *небезпечний*. Еквіполентна опозиція утворюється між одиницями *шкідливий – згубний* (спільний компонент ‘небезпечний’). Зазначені лексеми також функціонують гіперонімами в привативних опозиціях з одиницями *негативний, загрозливий*, відбиваючи спільну семантику небезпеки.

Як показав аналіз, в українській мові поняття небезпеки пов’язується з можливістю лиха, нещастя, катастрофи. Лексема *небезпека* об’єднується в еквіполентні опозиції з одиницями *лихо* (спільна сема ‘нещастя’), *нещастя, катастрофа* (спільний компонент ‘лихо’). Аналогічна опозиція виявляється між лексичними одиницями *лихо* та *нещастя* (інтегранти ‘подія’, ‘страждання’), котрі відображають значення нещасливої пригоди, події, того, що завдає неприємностей, горя, біди.

2.2. Семантична організація мікрополів концепту *КРИЗА*

2.2.1. Мікрополе *злам / turning point*. У процесі компонентного аналізу було виділено 176 сем в українському мікрополі *злам* та 260 сем у складі англійського мікрополя *turning point*. За кількісним критерієм всі значення розділяємо на підмножини, враховуючи частотність уживання кожної семи.

В українському мікрополі *злам* ядерні семантичні ознаки розкриваються за допомогою сем ‘дія’, ‘зміна’, ‘час’, ‘розвиток’, ‘місце’, ‘відбуватися’ та інші. У досліджуваному мікрополі *turning point* англійської мови найпродуктивнішими виявилися семантичні компоненти ‘circumstance’, ‘time’, ‘place’, ‘condition’, ‘state’, ‘event’, ‘decisive’, ‘important’, ‘happen’, ‘decide’ та інші. Зазначені семи найуживаніші в зіставлюваних мікрополях та характеризують лексичні значення

одиниць із вищим та середнім ступенем полісемії. В зіставлюваних підмножинах фіксуються семантично еквівалентні ознаки: ‘дія’ – ‘action’, ‘час’ – ‘time’, ‘подія’ – ‘event’ / ‘affair’ / ‘circumstance’, ‘стан’ – ‘state’, ‘відбуватися’ – ‘happen’, ‘місце’ – ‘place’, що засвідчує наявність універсальних характеристик поняття “криза”. Багатофункціональні семи є ядерними в мікрополях *злам / turning point*, оскільки вони найповніше розкривають їхню семантику, утворюючи концепт-мінімум у розумінні кризи та ілюструють дію, час, місце, стан, процес, якість як базові складові досліджуваного поняття.

Так, найпоширеніша українська сема ‘дія’ виступає спільним семантичним елементом для одиниць *перехід, змінювання, злам, поворот, перелом* та ін. Англійський еквівалент ‘action’ інтегрує меншу кількість лексем – *point, turn, change* та ін. Це зумовлюється, з одного боку, формальною ознакою українського мікрополя - наявністю значної кількості дієслів, а з іншого, – розкриває певні семантичні особливості лексичного складу, зокрема розуміння кризи у світобаченні українців відбувається через пізнання її наслідків, процесів, явищ.

Як показують результати семантичного аналізу, компоненти ‘event’ / ‘affair’ / ‘circumstance’ є найпоширенішими в семному складі мікрополя *turning point*, характеризуючи кризу як непередбачений випадок, важливу подію, складні обставини. Наприклад, сема ‘event’ (об’єднує одиниці *junction, conjuncture, moment, chance* та ін.) виступає найчастотнішим компонентом мікрополя, вказуючи на раптовість, несподіваність, неочікуваність кризи. Серед ядерних сем українського мікрополя також фіксується семантична ознака ‘подія’, що є спільною для лексем *перехід, проходити, протікати, раптовий* та ін. Окрім того, зазначені одиниці об’єднуються ще й за рахунок сем ‘відбуватися’ – ‘happen’, котрі референціують спільну семантику дієвості, процесуальності, наслідковості кризових періодів.

У зіставлюваних мікрополях *злам / turning point* простежується семантична вказівка на темпоральний характер. Семи ‘час’ – ‘time’ містяться в значеннях лексем укр. *перехід, проходити, перелом, point, turning point, moment, chance* тощо.

Семантичні компоненти ‘стан’ – ‘state’ відображають спільне бачення кризи як особливого стану речей, зумовленого різкими змінами в певній сфері суспільного життя. В українському мікрополі *злам* зазначена сема об’єднує навколо себе лексичні одиниці *зміна*, *перехід*, *перетворення* тощо. В англійському матеріалі дослідження семантичний компонент ‘state’ виступає спільною ознакою лексем *point*, *junction*, *insecurity*, *suspense* та ін.

Незважаючи на семантичну еквівалентність переважної частини одиниць зіставляваних мікрополів, їхнє розміщення в межах окреслених семантичних систем відрізняється. Наприклад, сема ‘зміна’ виявляється багатофункціональною в підмножині українського мікрополя *злам*, проте її еквівалент в англійському матеріалі дослідження відноситься до підмножини сем із середнім ступенем функціональності (порівняйте: укр. сема ‘зміна’ – спільна для одиниць *змінювання*, *перехід*, *злам*, *поворот*, *перелом* та інших, тоді як англійська сема ‘change’ об’єднує лексеми *point*, *turn*, *turning point*).

Серед інших ключових семантичних ознак українського мікрополя *злам* варто звернути увагу на семи ‘кінець’, ‘припиняти’, ‘розвиток’, ‘інший’, ‘життя’, ‘процес’, котрі референціують загальне уявлення українців про кризу як припинення розвитку, кінець звичного укладу життя та перехід до чогось іншого. В англійському мікрополі *turning point*, навпаки, семантичні еквіваленти до зазначених українських компонентів не виявляють подібного рівня функціональності, розміщуючись у підмножині сем із середнім ступенем поширення.

Завдяки семному аналізу досліджуваних лексичних одиниць стало можливим говорити про семантичні особливості зіставляваних мікрополів, які вказують на специфіку сприйняття явища кризи українцями та британцями. Так, серед найуживаніших сем англійського матеріалу виокремлюються компоненти ‘decisive’, ‘decide’, інтегруючи навколо себе лексеми *point*, *turning point*, *junction*, *critical*, *crucial* та ін. Зазначені компоненти не мають семантичних еквівалентів в українській мові, розкриваючи базову відмінність мікрополя *turning point*: криза – час вирішальних змін, проте сама людина вільна вирішувати, як діяти та

поводитися в складні кризові моменти, остаточне рішення завжди залишається за особистістю.

Сема ‘important’ інтегрує мовні одиниці *point, crucial, critical, moment, serious, vital* та інші, ілюструючи оцінний компонент як одну з найвагоміших семантичних характеристик англійського мікрополя. У підмножині багатофункціональних сем українського мікрополя оцінна вказівка відсутня взагалі. Так, українська сема ‘важливий’, на відміну від англійської, займає підмножину сем із середнім ступенем функціональності, а отже, не є домінуючою оцінною ознакою в уявленні українців про кризу.

До підмножин сем із середнім ступенем функціональності належить 60 сем (34 %) в українській мові та 94 семи (36 %) в англійській. У досліджуваних підмножинах семантика мікрополів розкривається завдяки вказівці на загальні властивості кризи – ‘якість’, ‘властивість’, ‘ознака’, ‘явище’, ‘stage’, ‘progress’, ‘course’, ‘system’, ‘nature’, ‘quality’. Ці семантичні компоненти ілюструють кризу як певне явище, етап у ході подій, властивість соціально-економічної системи.

Як показують результати аналізу, в обох мікрополях збігаються уявлення про час кризи як період очікування чогось невідомого (семи ‘наставати’, ‘чекати’, ‘expect’, ‘wait’), проте в англійській мові значення інтенсифікується за рахунок сем ‘suspense’, ‘doubt’, ‘uncertainty’, котрі відображають психічний стан людини – відчуття тривоги, неспокою, напруги, внутрішнього дискомфорту.

У зіставлюваних мікрополях семантика кризи розкривається в певній загрозі, небезпеці, злі. Оцінний аспект в характеристиці цього явища відбивається за допомогою компонентів ‘загроза’, ‘небезпечний’, ‘threatening’, ‘evil’, ‘danger’, хоча в англійському матеріалі фіксуються ще й семантично безеквівалентні семи ‘overhanging’, ‘imminent’, ‘impending’, котрі характеризують кризу як лихо, зло, що нависає над людиною і в будь-яку хвилину може завдати непоправної шкоди.

Поряд із подібним для обох мікрополів оцінюванням кризи в негативному світлі, в англійській мові виявляються ще й семи з вказівкою на позитивний аспект сприйняття кризи. Наприклад, компоненти ‘opportunity’, ‘chance’, ‘favour’

розкривають семантичні особливості сприйняття кризи носіями англійської мови, для котрих криза – це точка невідомості, проте шанс на покращення, рівноцінний можливості погіршення ('point', 'better', 'worse').

Наближеною семантикою до зазначених вище англійських компонентів характеризуються українські елементи 'здійснення', 'втілення', 'новий', 'виконання', 'діяльність', що відображають кризовий період як час для втілення нових планів, засобів, ідей у діяльності людей, направлений на боротьбу з негативними наслідками кризи (семи 'долати', 'боротися').

У досліджуваних підмножинах сем із середнім ступенем функціональності присутні семантичні компоненти, що розкривають оцінний компонент зіставляваних мікрополів. Так, в обох мовах відзначається семантична вказівка на важливість кризових моментів в житті людини ('значний', 'важливий', 'vital', 'critical', 'crucial'). Семантика неочікуваності розгортається завдяки елементам ('несподіваний', 'непередбачуваний', 'sudden', 'unexpected'). Оцінювання рівня впливу кризи на особистість відображається за рахунок сем 'сильний', 'сила', 'різкий', 'difficult', 'testing'. В англійському мікрополі *turning point* містяться семантичні компоненти, що характеризують кризу як збіг складних обставин ('turning point', 'juncture', 'conjuncture') та непередбачуваний випадок ('occurrence', 'occasion', 'incident'). У відповідній підмножині українського матеріалу фіксуються семи 'момент', 'випадок'.

Підмножини монофункціональних сем – найчисельніші в зіставляваних мовах (103 семи (59 %) в українській мові та 153 семи (59 %) - в англійській), що підтверджує тенденцію відсоткової наповненості всіх трьох підмножин у порівнюваних мовних системах. Ці семи, з одного боку, розкривають індивідуальні риси мікрополів *злам / turning point*, а з іншого, - відображають подібність семантичних зв'язків з іншими лексичними утвореннями. Наприклад, в обох мовах фіксуються монофункціональні елементи, що характеризують явища медицини ('хвороба', 'disease'), фінансів ('грошовий', 'money'), техніки ('вигин', 'wheel'), спортивного життя ('перемогти', 'cricket'), музики ('звук', 'variation'), науки ('площина', 'differential'), природи ('опаді', 'moon') тощо.

Лексико-семантичні мікрополя *злам / turning point* демонструють різноманітні зв'язки з іншими мікрополями. Так, українські семи 'тяжкий', 'складний' присутні в семному складі мікрополя *труднощі*, компоненти 'гроші', 'руйнуватися' – в мікрополі *економічна криза* та ін. Англійські семи 'risk', 'uncertainty' функціонують в мікрополі *economic crisis*, семи 'development', 'person' – найпоширеніші в мікрополі *identity crisis* та ін.

2.2.2. Мікрополе *екологічна криза / ecological crisis*. У процесі компонентного аналізу було виділено 206 сем в українському мікрополі *екологічна криза* та 364 семи в складі англійського мікрополя *eco-crisis*. За кількісним критерієм усі значення розподіляємо на підмножини, враховуючи частоту вживання кожної семи. Таким чином, найпродуктивнішими виявилися семантичні компоненти 'ecological', 'damage', 'injury', 'harm', 'human', 'activity', 'condition', 'state', 'thing', 'person', 'action', 'oppose', 'conservation', 'promote', 'knowledge', 'sensitivity', 'attitude', 'destruction', 'environment', 'loss', 'ruin', 'danger', 'excessive'. В українській мові базові семантичні ознаки розкриваються за допомогою сем 'етан', 'умови', 'людина', 'середовище', 'дія', 'загибель', 'зникати', 'припиняти', 'існування', 'руйнування', 'природний'.

Зазначені семи характеризують суттєві риси екологічної кризи – її якості та властивості, особливості виникнення і протікання, вплив кризи на життя людини та діяльність людства щодо подолання негативних екологічних наслідків. Наприклад, семантичний компонент 'ecological', з одного боку, вказує на зв'язок живих організмів та їхнього оточення, а з іншого – розкриває дружнє ставлення до навколишнього середовища – людина XXI століття повинна намагатися не завдавати шкоди довкіллю. Згадана сема знаходиться в тлумаченнях 66 лексем. В українському матеріалі також виявлено семантичний еквівалентний компонент 'екологічний', проте рівень його функціональності значно нижчий (присутній в складі одиниць *екосистема, екоцид*).

Поліфункціональні семи 'damage', 'injury', 'harm' вказують на одну з найголовніших причин екологічної кризи – шкоду, спричинену діяльністю людей. Компонент 'damage', наприклад, є спільним для полісемічних одиниць

(*ruin*), лексем зі середнім ступенем полісемії (*ecological, harm, hurt, injury, detriment*) та моносемічних (*eco-babble, eco-chic*). Українська сема ‘школа’ на відміну від англійського еквівалента ‘damage’, відноситься до підмножини семантичних компонентів середнього ступеню функціональності, об’єднуючи лексичні одиниці *забруднення, шкідливий, небезпека, пошкоджувати* та ін.

В основі порівнюваних мікрополів знаходиться семантична вказівка на діяльність людини (‘human’, ‘activity’, ‘дія’, ‘людина’). Ці семи розкривають значення впливу людства на стан довкілля. Проте в англійській мові зафіксовані семантичні компоненти, що відображають активну діяльність людини, націлену на максимальне збереження навколишнього середовища (‘conservation’); семи, що виражають ставлення людини до небезпечних для оточення факторів (‘attitude’, ‘oppose’); компоненти, що демонструють зацікавленість в екологічній освіті (‘promote’, ‘knowledge’, ‘sensitivity’).

На характер людської діяльності по відношенню до навколишнього середовища – надмірність в матеріальних потребах та бажаннях, що спричиняє невідворотні зміни в навколишньому середовищі, – вказує англійська сема ‘excessive’. Цей компонент є вагомим у розпізнанні щирої стурбованості станом довкілля та удаваної уваги, зумовленої модою на екологічно-свідомий стиль життя (*eco-chic, eco-babble*).

Сему ‘danger’ знаходимо в тлумаченнях лексем *endangered, risk, hazard, threaten, threat* та ін. Ці одиниці розкривають семантику можливого ризику, зла, лиха, шкоди, набуваючи специфічного екологічного забарвлення в досліджуваному мікрополі *ecological crisis*, де згадані лексеми відображають небезпеку для живих організмів, загрозливість екологічних катастроф, неминучість змін у природі. Українська сема ‘небезпека’ розкриває середній ступінь функціональності, об’єднуючи мовні одиниці *загрозливий, загрожувати, небезпечний, відходи*.

До підмножин сем із середнім ступенем функціональності належить 36 % сем в українській мові та 32 % в англійській. У досліджуваних підмножинах семантика екологічної кризи розкривається завдяки вказівці на навколишній світ

та взаємодію між живими організмами, наприклад, укр. семи ‘світ’, ‘зв’язок’, ‘органічний’, ‘атмосфера’, ‘вода’, ‘земля’, ‘повітря’, ‘довкілля’ та ін., англ. ‘world’, ‘water’, ‘biological’, ‘nature’, ‘plant’ тощо. У підмножині присутні семантичні компоненти, що розкривають загальні характеристики екологічної кризи та її наслідки: ‘якість’, ‘функція’, ‘система’, ‘баланс’, ‘cause’, ‘quality’, ‘system’, ‘process’, ‘effect’ інші.

Для порівнюваних мікрополів спільна семантика втілюється в розумінні кризи довкілля як раптового лиха (українські семи ‘катастрофа’, ‘біда’ та англійські семи ‘catastrophe’, ‘calamity’); загрози життю (укр. ‘небезпека’ - англ. ‘danger’, ‘endangered’); неминучої біди (‘неминучість’, ‘зло’, ‘impending’, ‘imminent’); джерела страждань (‘gore’, ‘pain’).

Значна кількість семантичних компонентів відображає одну з найголовніших екологічних проблем – забруднення довкілля (семи ‘забруднений’, ‘домішки’, ‘брудний’, ‘бруд’, ‘dirt’, ‘dirty’, ‘pollution’, ‘polluted’, ‘contamination’). Відповідно, проблема відходів виступає складовою глобальної екологічної кризи, що семантично засвідчується семами ‘Сміття’, ‘залишки’, ‘refuse’, ‘rubbish’, ‘litter’, ‘trash’, ‘garbage’.

Екологічні зміни призводять до непоправних змін у житті людства - цілі території стають непридатними для нормального існування живих організмів, стан довкілля погіршується, зазнаючи шкідливих впливів людини (семи ‘непридатний’, ‘шкідливий’, ‘harmful’, ‘detrimental’). В українському матеріалі дослідження семантика розширюється за рахунок компонентів ‘життя’, ‘здоров’я’, ‘спричиняти’ ‘погіршення’, що розкриває тривогу про зворотні наслідки впливу на природу – загрозу для здоров’я та життя людини.

В англійському мікрополі *ecological crisis* зафіксовано семантичні компоненти, що маніфестують активну позицію британського суспільства по відношенню до захисту довкілля: ‘concern’, ‘politics’, ‘society’, ‘violent’, ‘protect’, ‘protest’, ‘prevent’, ‘activity’, ‘organization’. У семному складі українського мікрополя таких сем не виявлено, що, з одного боку, може пояснюватися динамікою укладання тлумачних словників української мови, а з іншого –

особливостями українського менталітету: проблеми екології не сприймаються як актуальні через низький рівень екологічної освіти.

Найчисельнішими в зіставлюваних мовах є підмножини монофункціональних сем: 58,7 % в українській мові та 62 % в англійській; тобто загальна тенденція щодо відсоткової наповненості сем у досліджуваних мовних системах зберігається.

Лексико-семантичні мікрополя *екологічна криза / ecological crisis* мають різноманітні зв'язки з іншими складовими частинами семантичних полів *криза / crisis*. Так, семи 'важкий', 'тяжкий', 'лихо', 'нешасний', 'неприємність' присутні в семному складі мікрополя *труднощі*, компоненти 'втрата', 'руйнування', 'занепад' зафіксовані в мікрополі *економічна криза*, семи 'раптовий', 'ситуація', 'подія', 'сильний' відносяться до мікрополя *загострення*. Зв'язок з мікрополями *бідність* та *нестача* представлений за рахунок компонентів 'потрібний', 'необхідний', 'достатній'.

Англійське мікрополе *ecological crisis* також виявляє семантичну наближеність з іншими мікрополями. Наприклад, семи 'ruin', 'failure', 'fall' функціонують в мікрополі *economic crisis*, семантичні компоненти 'loss', 'lack', 'necessary', 'need' фіксуються в мікрополі *poverty*, семи 'misfortune', 'distress', 'trouble' - в мікрополі *difficulties*, а компоненти 'need', 'lack' пов'язують мікрополя *ecological crisis* та *deficiency*.

2.3 Функціональне навантаження концепту *КРИЗА* в науковому дискурсі

Частотність вживання одиниць ЛСП *криза / crisis* у реєстрі текстів вважаємо важливим критерієм для визначення специфіки функціонування лексем поля в інформаційних повідомленнях (ІП) української та англійської мов. На нашу думку, врахування критерію частотності дозволяє виявити та зіставити саме ті одиниці ЛСП *криза / crisis*, що найповніше відображають явище "криза" в обраних мовах, різнобічно розкриваючи його спільні та індивідуальні ознаки.

У результаті застосування програми *WordSmith Tools 6* усі одиниці ЛСП *криза / crisis* (укр. 447, англ. 509) розподілено на три групи, відповідно до ступеня їхньої частотності в текстах П. Стратифікація списку всіх лексем проводилася за допомогою виявлення найчастотніших лексем поля та поетапного зіставлення їх з одиницями різного ступеня частотності. Відтак, лінія розмежування груп проводилась на основі кількісних розбіжностей між частотністю їхнього вживання в П. Наприклад, відмінність між частотністю лексем *зіміна* (708) та *важливий* (853) значно менша, ніж між одиницями *важливий* (853) та *різкий* (146). Відповідно, тут проводимо межу між високочастотними та середньочастотними лексемами. Таким чином, у результаті поступового зіставлення частотності всіх одиниць ЛСП *криза / crisis* виокремлено *високочастотні* (більше 350 випадків уживання), *середньочастотні* (більше 50 випадків уживання) та *низькочастотні* лексеми (менше 50 випадків уживання). Поділ всіх одиниць ЛСП *криза / crisis* на групи за частотою вживання в П уможлиблює дослідження полів з погляду їхнього функціонування на рівні тексту: високочастотні одиниці зараховуємо до складу ядра ЛПС *криза / crisis*, середньочастотні лексеми – до навколоядерної зони, низькочастотні одиниці відносимо до периферії.

У матеріалі обох мов спостерігається спільна тенденція в кількісному наповненні груп за частотністю - найменше одиниць ЛСП *криза / crisis* фіксується серед високочастотних лексем (укр. 18,6 %, англ. 11 %), а найбільше – в групах низькочастотних одиниць (укр. 40,7 %, англ. 44 %). Тоді як середньочастотні лексеми (укр. 36 %, англ. 27 %) займають проміжний рівень між зазначеними групами.

Окрім того, значна кількість одиниць ЛСП *криза / crisis* не фіксується в зіставляваних вибірках дослідження (укр. 4,7 %, англ. 18 %). Це вказує на те, що в текст залучаються саме ті одиниці ЛСП *криза / crisis*, що здатні найповніше розкрити семантику важливих змін, явищ, подій, що відбуваються на тлі кризової дійсності. Загалом, кількісне переважання англійських лексем, не зафіксованих в матеріалі вибірки, вказує на відмінності в формулюваннях

тлумачних статей, що послуговували матеріалом для побудови ЛСП *криза / crisis*. Так, наприклад, для дефініцій англійських одиниць більш характерна спрямованість на включення різних відтінків одного значення, в тому числі застарілих, рідковживаних, переносних тощо. Це, в свою чергу, впливає на кількість одиниць, що потрапляють в межі поля. Словникові дефініції українських лексем демонструють більшу конкретність, чіткість, стислість.

В інформаційних повідомленнях української мови найуживанішими виявилися 83 лексем ЛСП *криза*: *зміна, ситуація, подія, випадок, загроза, необхідність, бідність, вплив, екологічний, довіра, економічний, країна, влада, світ, розвиток, культура, нація, історія, народ, досвід* та ін. У ІІ англійської мови зафіксовано 57 найчастотніших одиниць ЛСП *crisis*: *crisis, change, difficulty, risk, fear, financial, economic, political, debt, fall, need, want, poverty, poor, climate, water, ecological, food, population, nation, world, society, power, people* тощо. Висока частотність окремих лексем ЛСП *криза / crisis* зумовлюється специфікою їхньої семантичної структури, що реалізується в значному потенціалі відображати найсуттєвіші ознаки явища *криза* в сучасному інформаційному просторі.

Отримані результати засвідчують відсутність прямої залежності між місцем одиниці у структурі ЛСП *криза / crisis* та її функціональним навантаженням у текстах ІІ. Наприклад, в українському матеріалі найбільше високочастотних одиниць (37 %) належать до мікрополя периферії *криза ідентичності* (напр.: *держава, розвиток, культура* та ін.) та мікрополя навколоядерної частини *політична криза* (24 %) (напр.: *довіра, країна, влада* тощо). Висока затребуваність лексем саме цих мікрополів у текстах української вибірки пояснюється актуальністю їхніх денотатів щодо розкриття семантики складних суспільно-політичних подій, змін, обставин.

Широковживаними виявляються одиниці ядерних мікрополів *злам* (9,6 %) (напр.: *зміна, важливий, відбуватися* та ін.), *загострення* (8,4 %) (напр.: *ситуація, подія, загроза*) та навколоядерного мікрополя *екологічна криза* (8,4 %) (напр.: *вплив, екологічний, вода*).

В ІІІ англійської мови так само, як і в ІІІ української мови, найбільш представленими виявилися високочастотні лексеми мікрополя периферії *identity crisis* (33 %) (напр.: *family, language, life, society*) та навколоядерного мікрополя *political crisis* (24,5 %) (напр.: *political, nation, support* тощо). Високочастотні одиниці англійського мікрополя *economic crisis* (напр.: *risk, fall, debt* та ін.) реалізуються в ІІІ частіше, ніж їхні відповідники в українському мікрополі *економічна криза* (порівняйте, укр. 2,4 %, англ. 9 %).

Групи середньочастотних одиниць ЛСП *криза / crisis* кількісно відрізняються – 161 (36 %) в українському матеріалі та 137 (27 %) в англійському. В українському матеріалі широко представленими в зазначеній групі виявилися лексеми різних структурних частин ЛСП *криза*: мікрополя ядра – *злам* (12 %) (напр.: *перетворення, перехід, різкий*); *загострення* (10,5 %) (напр.: *страх, небезпека, загроза*), *нестача* (5,6 %) (напр.: *потреба, брак, відсутність*); навколоядерної зони – *екологічна криза* (17 %) (напр.: *забруднення, катастрофа*), *економічна криза* (13,7 %) (напр.: *дефіцит, спад, зменшення*), *політична криза* (14 %) (напр.: *керівництво, правда*) та периферії – *криза ідентичності* (23 %) (напр.: *вибір, середовище, спільнота*).

У матеріалі англійської мови найбільше середньочастотних одиниць ЛСП *crisis* належить до складу мікрополя периферії *identity crisis* (21 %) (напр.: *citizen, mind, idea*). Кількісна еквівалентність в ІІІ фіксується серед лексем ядерного мікрополя *turning point* (16 %) (напр.: *moment, chance, insecurity*); навколоядерних мікрополів *ecological crisis* (19 %) (напр.: *warming, carbon, pollution*), *economic crisis* (14,6 %) (напр.: *pressure, decline, loss*) та *political crisis* (15,3 %) (напр.: *mnfidence, trust, support*).

Таким чином, групу середньочастотних одиниць в українському матеріалі дослідження формують лексеми різних структурних рівнів ЛСП *криза*, тоді як відповідна група англійської вибірки представлена здебільшого одиницями навколоядерної частини ЛСП *crisis*.

Групи низькочастотних одиниць ЛСП *криза / crisis* кількісно найбільші в матеріалі обох мов – укр. 182 (40,7 %) та англ. 225 (44 %). До зазначених груп

зараховувалися одиниці із частотністю менше ніж 50 випадків уживання в реєстрі П. У низькочастотних групах виявляються лексеми всіх структурних рівнів ЛСП *криза / crisis* – ядра, насколядерної частини та периферії.

Зазначені одиниці характеризують явище кризи конкретніше й різнобічніше, на відміну від високочастотних лексем. Окрім того, серед низькочастотних лексем фіксуються одиниці із семантикою оцінювання (напр.: укр. *мізерний, гнітючий*; англ. *threatening, imminent*), лексеми із негативним значенням (напр.: укр. *загибель, відмирання*, англ. *destruction*); застарілі (напр.: укр. *нужда*; англ. *befall, encumbrance*), літературного жанру (напр.: укр. *старець, розбурхувати*; англ. *peril, hazardous*), терміни (напр.: укр. *ревальвація, перевиробництво*, англ. *conservation*) тощо.

Таким чином, визначення ступеня частотності всіх одиниць ЛСП *криза / crisis* дозволило порівняти зазначені лексико-семантичні поля на семантичному та текстовому рівні шляхом зіставлення лексем за їхнім місцем у структурі поля та функціональним навантаженням у інформаційних повідомленнях. У процесі дослідження не виявлено залежності між зазначеними параметрами. Так, в матеріалі обох мов високу частотність демонструють одиниці насколядерних мікрополів *політична криза / political crisis* та периферії *криза ідентичності / identity crisis*.

Висновки до розділу 2

У зіставлюваних мікрополях *злам / turning point* виявлені лексеми, що реалізують значення важливості кризових періодів (укр. *важливий, значний, серйозний* та ін.; англ. *important, weighty, significant* тощо). В українській мові лексема *різкий* реалізує значення “значний”, що на семантичному рівні підтверджується привативною опозицією, де функцію гіпоніма виконує одиниця *значний*. У такій же самій функції ця лексема задіяна в привативну опозицію з одиницею *істотний*. Семантична спорідненість лексем *значний - важливий* розкривається завдяки взаємній вказівці в тлумаченнях.

В англійській мові ознаку “важливий” маніфестує мовна одиниця *critical*, що на лексичному рівні засвідчується привативною опозицією з лексемою *important*, навколо котрої вибудовується синонімічний ряд одиниць з подібною семантикою – *weighty, momentous, grave, significant, serious*. Семантичну близькість зазначених лексем підтверджують чисельні еквіполентні опозиції між ними. Так, в опозиції одиниць *important - weighty* спільними є сема ‘grave’, ‘momentous’; в опозиції лексем *important – momentous* – сема ‘weighty’; лексичні одиниці *weighty – momentous* інтегруються завдяки компоненту ‘important’, а лексеми *weighty, grave* містять спільні сема ‘important’, ‘serious’.

У зіставлюваних мікрополях *екологічна криза / ecological crisis* виявлено значну кількість одиниць на відображення семантики небезпеки, ризику, загрозливості. Наприклад, англійська лексема *danger* утворює еквіполентні опозиції з одиницями *hazard* (інтегруючі компоненти ‘risk’, ‘harm’, ‘peril’), *peril* (спільні компоненти ‘injury’, ‘risk’), *risk* (спільна сема ‘peril’). Окрім того, ці одиниці містять у тлумаченнях взаємні вказівки одна на одну, що відбиває їхню семантичну подібність та синонімічність.

В українській мові семантику небезпеки маніфестують одиниці: *небезпечний, загрозливий, шкідливий* та ін. Наприклад, лексема *небезпечний* відображає семантику того, що містить або створює небезпеку, приносить неприємності та нещастя. На системному рівні це засвідчує еквіполентна опозиція *небезпечний – небезпека* (спільні сема ‘загрожувати’, ‘нещастя’). Рівень небезпеки співвідноситься з рівнем шкоди для здоров’я та життя людини; так, у привативних опозиціях з одиницями *шкідливий, згубний, загрозливий* функцію гіпоніма виконує лексема *небезпечний*. Еквіполентна опозиція утворюється між одиницями *шкідливий – згубний* (спільний компонент ‘небезпечний’). Зазначені лексеми також функціонують гіперонімами в привативних опозиціях з одиницями *негативний, загрозливий*, відбиваючи спільну семантику небезпеки.

Як показав аналіз, в українській мові поняття небезпеки пов’язується з можливістю лиха, нещастя, катастрофи. Лексема *небезпека* об’єднується в еквіполентні опозиції з одиницями *лихо* (спільна сема ‘нещастя’), *нещастя*,

катастрофа (спільний компонент ‘лихо’). Аналогічна опозиція виявляється між лексичними одиницями *лихо* та *нещастя* (інтегранти ‘подія’, ‘страждання’), котрі відображають значення нещасливої пригоди, події, того, що завдає неприємностей, горя, біди.

Підмножини монофункціональних сем – найчисельніші в зіставлюваних мовах (103 семи (59 %) в українській мові та 153 семи (59 %) – в англійській), що підтверджує тенденцію відсоткової наповненості всіх трьох підмножин у порівнюваних мовних системах. Ці семи, з одного боку, розкривають індивідуальні риси мікрополів *злам / turning point*, а з іншого, – відображають подібність семантичних зв’язків з іншими лексичними утвореннями. Наприклад, в обох мовах фіксуються монофункціональні елементи, що характеризують явища медицини (‘хвороба’, ‘disease’), фінансів (‘грошовий’, ‘money’), техніки (‘вигин’, ‘wheel’), спортивного життя (‘перемогти’, ‘cricket’), музики (‘звук’, ‘variation’), науки (‘площина’, ‘differential’), природи (‘опади’, ‘moon’) тощо.

Лексико-семантичні мікрополя *злам / turning point* демонструють різноманітні зв’язки з іншими мікрополями. Так, українські семи ‘тяжкий’, ‘складний’ присутні в семному складі мікрополя *труднощі*, компоненти ‘гроші’, ‘руйнуватися’ – в мікрополі *економічна криза* та ін. Англійські семи ‘risk’, ‘uncertainty’ функціонують в мікрополі *economic crisis*, семи ‘development’, ‘person’ - найпоширеніші в мікрополі *identity crisis* та ін.

Найчисельнішими в зіставлюваних мовах є підмножини монофункціональних сем: 58,7 % в українській мові та 62 % в англійській; тобто загальна тенденція щодо відсоткової наповненості сем у досліджуваних мовних системах зберігається.

Лексико-семантичні мікрополя *екологічна криза / ecological crisis* мають різноманітні зв’язки з іншими складовими частинами семантичних полів *криза / crisis*. Так, семи ‘важкий’, ‘тяжкий’, ‘лихо’, ‘нещасний’, ‘неприємність’ присутні в семному складі мікрополя *труднощі*, компоненти ‘втрата’, ‘руйнування’, ‘занепад’ зафіксовані в мікрополі *економічна криза*, семи ‘раптовий’, ‘ситуація’, ‘подія’, ‘сильний’ відносяться до мікрополя *загострення*. Зв’язок з мікрополями

бідність та *нестача* представлений за рахунок компонентів ‘потрібний’, ‘необхідний’, ‘достатній’.

Англійське мікрополе *ecological crisis* також виявляє семантичну наближеність з іншими мікрополями. Наприклад, семи ‘ruin’, ‘failure’, ‘fall’ функціонують в мікрополі *economic crisis*, семантичні компоненти ‘loss’, ‘lack’, ‘necessary’, ‘need’ фіксуються в мікрополі *poverty*, семи ‘misfortune’, ‘distress’, ‘trouble’ – в мікрополі *difficulties*, а компоненти ‘need’, ‘lack’ пов’язують мікрополя *ecological crisis* та *deficiency*.

РОЗДІЛ 3

ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ КРИЗА

В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

3.1 Еквівалентна презентація концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу

У зіставлюваних реєстрах інформаційних повідомлень (ІП) широко вживаними виявилися ядерні лексеми *криза*, *crisis* (укр. 1547, англ. 1250). Усі випадки вживання зазначених лексем розподілено на групи відповідно до їхніх контекстуальних значень в інформаційних повідомленнях.

Так, у вибірці українських текстів фіксуються випадки вживання одиниці *криза* в значеннях: 1) *різка зміна, злам, загострення*; 2) *економічна криза*; 3) *криза ідентичності*; 4) *політична криза*; 5) *екологічна криза*; 6) *нестача*.

У реєстрі англійських ІП виявлено такі лексико-семантичні варіанти лексеми *crisis*: 1) *a vitally important or decisive stage in the progress of anything; a turning-point*; 2) *economic crisis (times of difficulty, insecurity, and suspense in commerce)*; 3) *political crisis (times of difficulty, insecurity, and suspense in politics)*; 4) *ecological crisis*; 5) *identity crisis*; 6) *deficiency* (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1.1

Частотність окремих значень ядерних лексем *криза, crisis*

Укр.		Англ.	
Значення лексеми <i>криза</i>		Значення лексеми <i>crisis</i>	
<i>економічна криза</i>	970 (63%)	<i>economic crisis</i>	691 (55%)
<i>політична криза</i>	365 (24%)	<i>political crisis</i>	223 (18%)
<i>криза ідентичності</i>	128 (8%)	<i>ecological crisis</i>	163 (13%)
<i>нестача</i>	33 (2,1)	<i>identity crisis</i>	112 (9%)
<i>різка зміна, злам, загострення</i>	29 (1,9%)	<i>deficiency</i>	33 (3%)
<i>екологічна криза</i>	25 (1,7%)	<i>a turning-point</i>	28 (2%)
Всього	1547	Всього	1250

У матеріалі обох реєстрів найширше представлено значення “економічна криза”, що об’єднує 63 % від усіх зафіксованих слововживань української лексеми *криза* та 55 % випадків вживання англійської одиниці *crisis*. Напр.: укр. *Криза 2008 року розпочалась з краху на ринку іпотечного кредитування США* (День, 03.11.2009); *Put together people, credit and structural fragility and you create the perfect conditions for a crisis* (The Guardian, 13.04.2014). Вивчення лексичної сполучуваності ядерних одиниць *криза, crisis* дало можливість виявити їхніх найчастотніших контекстуальних партнерів у зіставляваних реєстрах текстів. У межах аналізу груп одиниць зі значенням “економічна криза” розглядалися лексеми, що реалізували такі формули: *криза + іменник, crisis + of, прикметник + криза, прикметник + crisis*.

3.2 Трансформаційна презентація концепту *КРИЗА* в англійсько-українськомовних перекладах наукового дискурсу

У зіставлюваних інформаційних повідомленнях найчастотнішими виявляються одиниці: укр. *фінансовий, економічний, фінансово-економічний*; англ. *financial, economic, debt, cost-of-living, banking, eurozone* та ін. (див. Табл. 3.1.1).

Таблиця 3.2.1

Контекстуальне оточення лексем *криза, crisis* (значення “економічна криза”)

Укр.		Англ.	
Словосполучення (частота вживання)			
економічна криза 184 (43%), фінансова криза 177 (41%),	84%	financial crisis 216 (45%), economic crisis 130 (27%)	72%
фінансово-економічна криза 22 (5%), банківська криза 8 (2%), боргова криза 6 (1,4%), криза економіки 5 (1,1%), іпотечна криза 4 (0,9%), валютна криза 2 (0,46%), криза безробіття 2 (0,46%), криза ліквідності 2 (0,46%), криза платіжного балансу 2 (0,46%), сільськогосподарська криза 2 (0,46%), фондова криза 2 (0,46%)	13%	debt crisis 41 (8,6%), cost-of-living crisis 17 (3,6%), banking crisis 15 (3,1%), eurozone crisis 15 (3,1%), credit crisis 8 (1,7%), housing crisis 7 (1,5%), euro crisis 5 (1%), liquidity crisis 4 (0,8%), mortgage crisis 3 (0,6%), funding crisis 2 (0,21%), markets crisis 2 (0,21%), budget crisis 2 (0,4)	26%
Словосполучення, що зустрічаються в III 1 раз			
1) криза боргів / фінансів / фінансування / долара / дохідності / банківської системи / корпоративізму / садівництва / капіталістичної системи; 2) інвестиційна / матеріальна / модернізаційна / бюджетна криза	3%	cash / finance / fiscal / industry / financial market / sub-prime / unemployment / spending / smoldering crisis	2%

Словосполучення *економічна / фінансова криза* в українському реєстрі текстів та *economic / financial crisis* в англійському – найчастотніші в ІІ зіставлюваних інтернет-газет (укр. 84 %, англ. 72 %). У матеріалі дослідження фіксуються випадки синонімічного вживання прикметників: укр. *економічний, фінансовий*; англ. *economic, financial*. Наприклад: укр. *Фінансова криза поставила перед нами ще один новий аспект епідемії – економічний* (День, 07.04.2009); *А тут іще й світова фінансова криза 2008-го підлила масла у вогонь* (День, 07.03.2013); *Економічна криза* поставила Європу, і не тільки, у дуже складне становище (День, 21.01.2010); Не *економічна криза* крокує по нашій планеті, а криза капіталізму, яка то послаблюється, то посилюється, але ніколи не зникає (День, 19.04.2012). англ. The report made it clear that there will be no early resolution to the global *financial crisis* (The Guardian, 09.04.2008); We have a critical and deepening global *financial crisis* that demands large-scale job-creating investment (The Guardian, 17.03.2009); The emerging global response to the *economic crisis* provides a unique opportunity (The Guardian, 16.02.2009).

Поряд із випадками взаємозаміни зазначених словосполучень в ІІ широко представленою видається семантична вказівка на їхнє повне розрізнення, відмінність значень, що, зокрема, виявляється в одночасному вживанні цих словосполучень на тлі спільного контексту. Напр.: укр. Проте на двадцяті роковини падіння комунізму кидає тінь глобальна *фінансова та економічна криза* (День, 11.06.2009); Тож перше питання до аудиторії: що в світі відбулося — *економічна криза, фінансова криза* чи взагалі геополітична криза? (День, 06.10.2009); <...> те, що починалося як велика *фінансова криза* і переросло у велику *економічну кризу*, зараз перетворюється на велику кризу безробіття (День, 16.07.2009). Прослідкуйте за функціонуванням англійських словосполучень *economic / financial crisis* у матеріалі дослідження. Напр.: <.. ..> I thought that the *financial and economic crisis* would be as significant for the UK and the US as the collapse of communism (The Guardian, 12.10.2009); A looming hard landing in China will bring the *financial and economic crisis* of the past five years to a climax in 2012

<...> (*The Guardian*); More than five years into the financial and economic crisis, the once- hot topic of “globalization” is no longer where the action is (*The Guardian*).

Словосполучення фінансово-економічна криза функціонально навантажене у вибірці дослідження (5 %). Напр.: Нинішня фінансово- економічна криза загострила проблему наростання праворадикальної реакції на засилля іноземців-іммігрантів <...> (*День*, 28.01.2010); Масштабна фінансово-економічна криза позначилася майже на всіх економіках світу (*День*, 07.06.2011); Україна опинилася серед країн, які найбільше постраждали від світової фінансово-економічної кризи (*День*, 07.06.2011).

Отже, словосполучення *економічна криза*, *economic crisis* втілюють загальне значення нестабільності, мінливості, порушення діяльності економічної системи, що охоплює не лише фінансову кризу, а й кредитну, біржову, боргову, банкову кризи та ін. Відповідно словосполучення *фінансова криза*, *financial crisis* демонструють конкретніше значення розладу саме фінансової системи. Проте в ПП фіксуються випадки їхнього синонімічного вживання на позначення економічних негараздів, труднощів.

У реєстрах досліджуваних мов лексеми борговий, *debt* знаходяться у групі найчастотніших контекстуальних партнерів одиниць криза, *crisis*. Проте частотність функціонування словосполучень *debt crisis* та боргова криза кількісно відрізняється (8,6 % та 1,4 % відповідно), що свідчить про більшу увагу до проблем боргової залежності населення від фінансових установ в британських інформаційних повідомленнях. Напр.: укр. З-поміж інших можливих стресів, з якими може зіткнутися світова економіка, - “фіскальний обрив ” в США, різке уповільнення темпів економічного підйому КНР і боргова криза в Японії, відзначають в МВФ (*День*, 03.08.2012); англ. <...> investors are worried about both the eurozone debt crisis and the weakening economic recovery in Europe and the US (*BBC News*, 03.10.2011). Окрім зазначених словосполучень, значення заборгованості розкривають прикметники банківський, *banking*, проте частотність останнього в британських ПП вища (2 % та 3,1 % відповідно). Напр.: укр. <...> “ефект доміно ” у фінансовій системі відбувається настільки

швидко, що банківська криза може вибухнути у будь-яку хвилину (*День*, 04.02.2014); In a worst case economic scenario, like the banking crisis, governments can, and did, intervene to ensure that money still comes out of the cash machines (*The Guardian*). Вказівку на економічну кризу відображає словосполучення eurozone crisis, cost-of-living crisis, що фіксуються в матеріалі британських ІП на позначення фінансових труднощів у країнах Європейського Союзу. Напр.: англ. But rising inflation forced the government to cool the economy just as the eurozone crisis unsettled international markets (*The Guardian*, 25.07.2013); Cabinet ministers have been turning their back on our cost of living crisis (*The Daily Mail*, 04.12.2013).

Ядерні одиниці *криза*, *crisis* реалізують значення “політична криза” в 24 % від усіх зафіксованих випадків слововживань в українському матеріалі та 18 % в англійському. Найчастотнішими контекстуальними партнерами виявляються одиниці *довіра*, *капіталізм*, *політичний*, *confidence*, *political*, *refugee* та ін. Звернення до проблеми кризи довіри пояснюється соціальними викликами сучасності та відображає взаємозалежність між кризою і довірою: відсутність довіри поглиблює кризові прояви на всіх рівнях розвитку держави, а наявність кризи посилює відчуття недовіри серед громадян. Словосполучення *криза довіри* та *crisis of confidence* широкоживані в ІП обох реєстрах текстів. Напр.: укр. *Криза довіри населення до владних та політичних інститутів в країні поглибилася досягнувши показників недовіри у переважній більшості 65-75* (*Українська правда*, 05.08.2013); англ. *There is a crisis of confidence in the ability of voters to elect people who can change the public policy settings within the community* (*BBC News*, 31.03.2012).

Контекстуальні партнери ядерних одиниць *політичний*, *political* відрізняються функціональним навантаженням у порівнюваних вибірках дослідження. Так, наприклад, українське словосполучення *політична криза* фіксується у 81 випадках уживань (39 %), тоді як англійське *political crisis* - у 10 (7 %). Напр.: укр. *Загострення політичної кризи веде до неконтрольованої ескалації насильства в Україні* (*День*, 23.01.2014); англ. *In a deep recession and a political crisis we need a strong united government* (*BBC News*, 05.06.2009).

Поняття політичної кризи в українському матеріалі розкриває й інше словосполучення *криза капіталізму*, що демонструє значну вживаність (9,6 %) в ІІІ. Напр.: укр. *Криза капіталізму веде до соціальної прірви* (День); Щоб зменшити кризу капіталізму, Україна запрошує західних інвесторів для участі в розвитку вітчизняної промисловості (*День, 19.04.2012*) (див. табл. 3.2.2).

Таблиця 3.2.2

Контекстуальне оточення лексем *криза, crisis*

(значення “політична криза”)

Словосполучення		частота вживання)	
Укр.		Англ.	
політична криза 81 (39%), криза довіри 55 (27%)	66%	a crisis of confidence 93 (68%)	68%
криза капіталізму 20 (9,6%), демографічна криза 7 (3,4%), геополітична криза 6 (3%), трансформаційна криза 4 (2%), криза влади 4 (2%), криза управління 4 (2%), криза парламентська 2 (1%), воєнна криза 2 (1%), соціально- політична криза 2 (1%), криза	25,5%	political crisis 10 (7%), refugee crisis 8 (5,6%), migrant crisis 6 (4,2%), national crisis 4 (3%), immigration crisis 2 (1,4%), international crisis 2 (1,4%), a crisis of legitimacy 2 (1,4%)	25%
Словосполучення, що зустрічаються в ІІІ 1 раз			
1) внутрішньополітична / ідеологічна / інституційна / планетарна / дипломатична / коаліційна / конституційна / суспільно-політична / управлінська криза; 2) криза дипломатії / недовіри / міжнародного права / політичної системи / державності / режиму / повоєнного життя / європейської цивілізації / легітимності	8,5%	1) a crisis of global capitalism / trust / the neoliberal order; 2) BP / European / militant / hostage / world / constitutional / leadership crisis	7%

В англійській вибірці П, на відміну від української, фіксуються такі контекстуальні партнери ядерної лексеми *crisis* як *refugee, immigration, migrant*, що розкривають ще один аспект політичної кризи – зростаючу проблему еміграції. *Напр.: англ. The refugee crisis is one of the defining challenges of the 21st century, but the response of the international community has been a shameful failure (The Guardian, 05.06.2015); The immigration crisis at Calais would become even worse if the UK left the EU, Blunkett warns (The Independent, 25.06.2015); Her (Queen) call for unity came on the eve of a crucial summit of EU leaders in Brussels, where the deadlock in Greece and the Mediterranean migrant crisis will dominate proceedings <...> (The Independent, 25.06.2015).*

Ядерні одиниці ЛСП *криза, crisis* реалізують значення “екологічна криза”, “нестача” в 3,8 % від усіх зафіксованих випадків слововживань в українському матеріалі та 16 % в англійському. Найчастотнішими контекстуальними партнерами виявляються одиниці *екологічний, продовольчий, ecological, food, environmental, climate* та ін. (див. Табл. 3.2.3).

Таблиця 3.2.3

Контекстуальне оточення лексем *криза, crisis*
(значення “екологічна криза”, “нестача”)

Словосполучення (частота вживання)			
Укр.		Англ.	
екологічна криза 10 (28%), продовольча криза 10 (28%), енергетична криза 6 (17%), криза аграрної цивілізації 2 (5,6%), нафтова криза 2 (5,6%)	84%	ecological crisis 40 (33%), food crisis 17 (13,6%), environmental crisis 16 (13%), climate crisis 10 (8%), health crisis 9 (7,2%), energy crisis 3 (2,4%), flooding crisis 3 (2,4%), natural crisis 3 (2,4%), nuclear crisis 2 (1,6%), nutrition crisis 2 (1,6%), fuel crisis 2 (1,6%)	87%
Словосполучення, що зустрічаються в ПІ 1 раз			
1) криза ресурсів / нестачі води / питного водопостачання; 2) кліматична / газова / бензинова криза	16%	1) physical / poaching / cattle / air quality / oil spoil / food supply / conservation / warming / water / climatic / floods / existential / biodiversity / resources crisis; 2) the crisis of climate change	13%

В обох реєстрах текстів фіксується високий ступінь функціонування словосполучень *екологічна криза, ecological crisis*. Напр.: укр. Можна з упевненістю стверджувати, що епіцентр *екологічної кризи* перемістився із навколишнього до внутрішнього середовища кожного з нас (*День, 14.07.2012*); англ. Capitalism is responding to the challenge of the *ecological crisis* with two of its favourite weapons: financialisation and militarization (*The Guardian, 06.03.2014*).

У британських ПІ фіксується значне вживання словосполучення *environmental crisis* (13 %), що відображає значення екологічних змін, погіршення стану навколишнього середовища. Напр.: англ. *Environmental crisis demands big thinking* (*The Guardian, 03.01.2013*); *Inequalities are worsening thanks to the environmental crisis* (*The Guardian, 05.05.2014*).

Словосполучення *продовольча криза, food crisis* функціонують в зіставлюваних ПІ на позначення наслідків екологічних порушень, змін в

природньому середовищі. Напр.: укр. *Як побороти нестачу енергоресурсів та продовольчу кризу?* (День, 30.05.2008); англ. *Could lab-grown meat soon be the solution to the world's _food crisis?* (The Guardian, 22.01.2012).

Поряд із зазначеними лексемами в матеріалі вибірки виявляється словосполучення *climate crisis*, яке вказує в ІІІ на кліматичні зміни. Напр.: англ. *Climate crisis: why business must do more to protect children's rights* (The Guardian, 14.09.2012); *Instead of abstract calls for the international community to act, what should be stressed is the differential impact of the climate crisis on populations* (The Guardian, 05.06.2014).

Значення “криза ідентичності” реалізується в слововживаннях ядерних одиниць криза, crisis із такими контекстуальними партнерами: укр. ідентичність, духовність, свідомість, соціальний, моральний, психологічний, духовний; англ. identity, quarterlife / mid-life / later life, humanitarian та ін. (див. табл. 3.2.4).

Таблиця 3.2.4

Контекстуальне оточення лексем *криза, crisis*
(значення “криза ідентичності”)

Словосполучення (частота вживання)			
Укр.		Англ.	
криза ідентичності 34 (26%), соціальна криза 8 (11%), моральна криза 5 (7%), криза духовності 4 (5,4%), психологічна криза 4 (5,4%), духовна криза 3 (4%), криза свідомості 3 (4%), криза сенсоутворення / моралі / мультикультуралізму / батьківства / думок / цивілізації / самоідентифікації/відносин; гуманітарна криза - 24,5% (по 2,7% кожне)	88%	identity crisis 80 (63,5%), quarterlife crisis 8 (6,4%), mid-life crisis 6 (5%), later life crisis 4 (3%), humanitarian crisis 3 (2,4%), crisis of identity 3 (2,4%), sectarian crisis 3 (2,4%), abuse crisis 3 (2,4%), crisis of civilization 2 (1,6%)	89%
Словосполучення, що зустрічаються в ПІ 1 раз			
церковна / особистісна криза; криза уявлень / особистості / розвитку людини /церкви / глобалізму / людяності / гідності	12%	manners /human /personality/ poverty/ senior/ childcare / civilization /care/ drug crisis; crisis of masculinity/ understanding / values	11%

Найуживанішими в зіставлюваних вибірках ІІ виявляються словосполучення *криза ідентичності*, *identity crisis* (26 % та 63,5 % відповідно). Напр.: укр. Криза ідентичності є на сьогодні характерним явищем для українського суспільства, політичних систем, державного управління, суспільних формацій та особистості зокрема (*Дзеркало тижня*, 02.10.2009); англ. Identity crisis: are we becoming a disunited kingdom? (*The Guardian*, 06.10.2011).

Звернення до проблеми внутрішнього світу людини розкривається в ІІ українського матеріалу за допомогою словосполучень *моральна / духовна криза*. Напр.: *Світова війна стала насамперед проявом духовної та моральної кризи сучасної цивілізації і поклала початок розгортанню історичної драми тривалістю майже в століття* (*День*, 19.12.2013). Окрім зазначених, у матеріалі обох мов фіксуються словосполучення, що реалізують семантику психологічного стану. Напр.: укр. *Існує ряд психологічних криз розвитку людини* (*День*, 06.11.2008); англ. *Some over-60s manage to overcome the later life crisis and may even enjoy life more than they did in the past* (*The Daily Mail*, 11.04.2013).

У результаті розгляду класу прикметників, контекстуальних партнерів ядерних лексем *криза*, *crisis* (за формулою *прикметник + криза / crisis*) виявлено 89 українських одиниць та 69 англійських одиниць, які умовно представлено за такими групами: 1) прикметники, що містять семантичну вказівку на оцінювання явища кризи; 2) лексеми, що інтерпретують масштаб впливу кризи; 3) прикметники, що відображають часову характеристику та етапи вияву кризи; 5) одиниці, що вказують на певну сферу впливу кризи

Отже, в ІІ української вибірки переважають прикметники, що характеризують явище кризи в певній сфері суспільного життя (33,5 %): політиці, економіці, природному середовищі тощо. У зазначеній групі

прикметників найбільшу частку становлять одиниці, що розкривають специфіку кризи у політиці (напр. *політична / зовнішньополітична / геополітична / внутрішньополітична криза*). Напр.: *Треба зважати, що політична криза в Україні сьогодні тісно взаємопов'язана з економічною кризою (День, 07.02.2014); Якщо говорити про сучасний контекст ситуації, то потрібно відповісти на запитання, чому виникла зовнішньополітична криза в Україні і взагалі у світі (Дзеркало тижня, 02.10.2009); *Позиції України в діалозі з РФ послаблюються гострим протистоянням у середовищі політичної еліти <...> постійними внутрішньополітичними кризами* (Дзеркало тижня, 17.08.2009). *На кризу в системі адміністрування політичних установ вказують прикметники управлінський / конституційний / адміністративний / парламентський / коаліційний. Напр.: А, враховуючи особливості українського управління та політичної культури, можна передбачити, що <...> регулярно траплятимуться управлінські кризи, тупики та колапси (День, 21.02.2014). На масштаби політичної кризи вказують лексеми європейський / український / кримський / грузинський / російський. Напр.: Водночас Р.Фіцо, звернувся з критикою на адресу Європейського Союзу, звинувативши його в тому, що той безпідставно “спокушав ” Україну членством, а відтак і завинив глобальне явище, яке світ називає сьогодні українською кризою (День, 27.03.2014).**

Окрім зазначених одиниць широко вживаними в українському матеріалі виявляються прикметники, що несуть семантичну вказівку на сферу економіки та характеризують особливості розладу економічної системи, пов'язані з наслідками кризи (напр.: *економічна / валютна / боргова / іпотечна / фондова / бюджетна / продовольча криза*). Напр.: *Тож ситуація напруженості та протистояння в країні поглиблюватиме валютну кризу <...>* (День, 24.01.2014); *При цьому Баррозу заявив, що боргова криза - це найбільший виклик за всю історію європейської співдружності, і це ще й криза політичної довіри* (День, 28.09.2011).

На кризу в природному середовищі вказують прикметники екологічний / демографічний / енергетичний / нафтовий / сільськогосподарський *та ін.* Напр.: Можна з упевненістю стверджувати, що епіцентр екологічної кризи перемістився із навколишнього до внутрішнього середовища кожного з нас (*День, 14.07.2012*); Нафтова криза стала першою світовою енергетичною кризою, внаслідок якої зросли світові ціни на нафту (*День, 03.11.2009*); Існуюча в Україні сільськогосподарська криза спонукає безробітних господарів до занять сільським туризмом.

Група англійських прикметників, що позначають різні сфери впливу явища кризи, кількісно менша (15 %) та представлена в ІІІ одиницями, що розкривають час кризи як труднощі в економіці (напр.: *financial, economic, banking*), в політиці (напр.: *political*), довкілля (напр.: *ecological, environmental, agrarian, climatic*) тощо. Напр.: *We have a critical and deepening global financial crisis that demands large-scale job-creating investment. And we have an impending global climatic crisis that could be partially solved by large-scale job-creating government investments* (The Guardian, 17.03.2009).

В англійському матеріалі дослідження значна кількість прикметників вживається для часової характеристики явища кризи та позначення етапів її виявлення (25 %). Серед одиниць зазначеної групи розрізняємо вказівку на конкретні часові аспекти кризових проявів: теперішнього часу (напр. *immediate / present / current / ongoing / continuing crisis*), минулого (напр.: *last / latest / recent crisis*), майбутнього (напр.: *next / future crisis*). Напр.: *If Europe is to haul itself out of the current crisis it urgently needs the UK to lend its political and economic weight to the process of recovery and renewed success* (The Guardian, 14.03.2013); *And there are certainly clear parallels between the present crisis and events of eight decades ago* (The Guardian, 03.10.2008).

Прикметники *long-running / drawn-out / permanent*, що фіксуються у британських ІІІ, відображають семантичну ознаку тривалості та протяжності кризи. Напр.: *It is not necessarily an exaggeration to characterise the scale of*

would-be migrants arriving illegally in Europe as a permanent crisis <...> (The Guardian, 18.09.2014). Лексеми decennial / double / dual, у свою чергу, розкривають значення часового виміру, етапності, різнобічності кризових періодів. Напр.: *Peso collapse raises fears Argentina lurching towards decennial crisis* (The Guardian, 24.01.2014); *One hears that the capitalist system is confronted with a double crisis: an economic one that started in 2008, and an ecological one, rendering the situation doubly perilous* (The Guardian).

В українських ІП, так само як і в британських, серед прикметників, що розкривають часову характеристику кризи фіксуються лексеми зі вказівкою на теперішній час (напр.: нинішня / поточна / сучасна / сьогоднішня / теперішня криза), майбутній (напр.: майбутня / назріваюча / чергова / нова криза) та минулий (напр.: попередня / минула криза). Напр.: Нинішня криза в Україні розпочалась через російську зовнішню політику (День, 05.02.2014); Іноді доводиться чути обґрунтовану думку, що сучасна криза світової економіки це, багато в чому, криза надмірного ускладнення (День). Автори міркують уже про майбутні кризи з їхніми згубними й руйнівними наслідками (День, 03.11.2009).

В українських ІП широко вживаються прикметники *довгостроковий / довготривалий / довготерміновий / затяжний / постійний*, що виявляють часову інтерпретацію кризових явищ. Напр.: Україна перебуває в умовах системної довгострокової кризи (День, 27.11.2009); Основна стратегічна проблема України, яка не може не генерувати перманентну та довготривалу кризу зовнішньополітичної ідентичності, – це неглибока інтеграція до Європи і неглибока дезінтеграція від СРСР (Дзеркало тижня, 02.10.2009). Поряд із зазначеними вживаються й прикметники *перший / двохвильовий / зростаючий*. Напр.: Двохвильові кризи бувають досить часто, і нічого незвичайного в цьому немає <... > (День, 30.08.2011).

Групи прикметників, що вказують на масштаби впливу кризи в ІП зіставлених реєстрів кількісно невідповідні - 32,5 % в українському

матеріалі та 42 % в англійському. В ІІІ української мови явище кризи характеризують одиниці, що вказують на її глобальний вплив (напр.: укр. світова / глобальна / цивілізаційна / планетарна криза, англ. global / era-defining / international crisis; на специфіку розповсюдження (напр.: укр. велика / масштабна / повномасштабна / всеосяжна / тотальна криза, англ. big / deep / deepening / deep-rooted / deep-seated / massive / looming crisis); на локалізацію (напр.: укр. внутрішня / зовнішня / глибока / регіональна криза, англ. internal / systemic crisis) та ін. Так, значне функціонування прикметників глобальний, global вказує на увагу інформаційних джерел до теми кризи як спільної проблеми усієї світової спільноти. Напр.: *Третій рівень стосується глобальної кризи, яка пов'язана з перерозподілом міжнародних ринків і зв'язків, що призведе до радикальних структурних змін у світі* (День, 17.01.2009); *Why fresh water shortages will cause the next great global crisis* (The Guardian, 07.03.2015). Окрім того, в матеріалі британських ІІІ спостерігається значне використання прикметника global при позначенні різноманітних негараздів в економіці (*global economic downturn / recession / financial crisis / catastrophe / depression / financial crash / economic slowdown / financial meltdown* та ін.) Напр.: *The financial crisis that started in May 2007 is a global catastrophe* (The Guardian, 17.03.2009); *We are in a global depression, not quite on the scale of the Great Depression Of 1929-1932, but approaching it in the UK, many other European countries and in Japan* (The Guardian, 17.03.2009); *Oil prices continued to fall, as fears of a global economic slowdown hit prices of commodities* (The Telegraph, 10.02.2015); *Debt crisis in millionaires' playground could herald new phase in global financial meltdown* (The Guardian, 26.11.2009); *Much has been written about global food insecurity since the food price rises of 2008* (The Guardian, 28.10.2013).

У матеріалі української вибірки широкоживаним є прикметник глобальний, який у словосполученнях з лексемою криза відображає значення економічної кризи. Напр.: глобальна фінансова криза / продовольча криза /

нестабільність, глобальний злам / спад та ін. Напр.: Це є глобальний злам, і в цьому глобальному зламі ключовим є те, що Росія не зможе зберегти позицію монополіста, ось у чому проблема (День, 17.01.2009); Глобальна продовольча криза не пройде сама собою (День, 25.09.2008); Норвегія не змогла повністю уникнути глобального спаду, але ми були серед тих країн, які були найменш уражені кризою (День, 20.08.2009).

У зіставлюваних реєстрах ІІ фіксуються слововживання прикметників глобальний, global на позначення світових масштабів екологічної кризи. Напр.: Це й означає, по суті, глобальний екологічний дефолт країни (День, 28.09.2011); Ми можемо загинути не через одну потужну глобальну катастрофу, а через тотальну деградацію, спричинену нашою непередбачуваністю до ескалації небезпек (День, 21.11.2013); And we have an impending global climatic crisis that could be partially solved by large-scale job-creating government investments (The Guardian, 17.03.2009); The global food crisis: The right to decide what we eat (The Guardian, 02.06.2011).

Групи прикметників, що містять ознаки оцінювання явища кризи в матеріалі вибірки представлені одиницями з вказівкою на значимість кризових періодів (напр.: укр. серйозна / найсерйозніша криза, англ. serious / great crisis); на (не)прогнозованість кризи (напр.: укр. звичайна / нестандартна криза, англ. uncontrollable / occasional / real crisis); на силу прояву кризових ситуацій (напр.: укр. найпотужніша / неймовірна / важка / гостра / жахлива / найгірша криза, англ. severe / worsening / worst crisis) та ін. Напр.: укр. Сікорський констатував, що це найсерйозніша криза за останні десятиліття (День, 28.08.2014); Разом із тим, нинішня гостра криза є шансом не лише відчувати всі свої больові переживання, а дає можливість радикально одужати (День, 01.04.2014); англ. Out of every great crisis comes some recognition that the old order has failed. (The Guardian, 06.11.2013); The worst crisis ever? Then it's important to do the right thing (The Guardian, 16.10.2011) (див. табл. Д. 1.4).

Висновки до розділу 3

Вивчення лексичної сполучуваності ядерних лексем криза, crisis в ІІ засвідчує домінування саме лексико-семантичних варіантів “економічна криза”, “політична криза” в матеріалі обох мов. Найчастотнішими контекстуальними партнерами виявилися лексеми укр. фінансовий, економічний, політичний, екологічний, продовольчий; англ. financial, economic, banking, political, ecological, food, environmental, climate та ін. Детальний розгляд прикметників, контекстуальних партнерів ядерних лексем, виявив, що в українському матеріалі вибірки переважають прикметники із вказівкою на різні сфери впливу кризи (напр.: духовна / морально-етична / воєнна / екологічна / енергетична криза), тоді як в англійському матеріалі вищій рівень функціонування розкривають прикметники із вказівкою на часову характеристику, етапи вияву кризи (напр.: present/recent/future crisis).

ВИСНОВКИ

Концепт – згусток культури у свідомості людини (Ю. Степанов), багатовимірна глобальна структура, яка складається з понять, емотивно-оцінного блоку, стислої історії й етимології. Концепти можуть бути елементарними, які отримують своє значення безпосередньо, або складними, які мають внутрішню структуру і отримують значення опосередковано через принципи об'єднання, що поєднують їх з елементарними. У більш широкому значенні структуру концепту можна представити у вигляді поля, у середині якого міститься основне поняття, яке є його ядром, а на периферії – все те, що принесено культурою, досвідом – особистим і народним, а також традиціями (за В. А. Масловою).

Криза – об'єкт вивчення різних гуманітарних наук, тому що проникнення в глибини суперечностей людського буття посідає важливе місце в сучасних дослідженнях. Розуміння кризи базується на циклічності історичних процесів та пов'язується із занепадом культури, особистості, духовності. В суспільно-історичних науках причина кризи вбачається в переході від старої соціокультурної системи до нової. Політична криза зумовлюється загостренням соціальних відношень інститутів влади та громадськості. Економічна криза виникає в результаті порушення рівноваги між попитом та пропозицією на товари і послуги.

Переклад концептів передбачає її розгляд в межах трьох теорій перекладу, виокремлених Л. Бархударовим: *денотативної, семантичної і трансформаційної*.

Науковий дискурс – це науковий текст як результат цілеспрямованої соціальної дії, фокус дій мовних і мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних факторів. До жанрів та різновидів наукового дискурсу відносяться: науково-популярний, науково-навчальний та науково-технічний дискурси; наукова стаття, монографія, дисертація, наукова доповідь, виступ на конференції, стендова доповідь,

науково-технічний звіт, рецензія, реферат, анотація, тези. У лексиці наукового дискурсу переважають терміни, які точно і однозначно називають предмет, явище або поняття певної галузі науки.

У зіставлюваних мікрополях *злам / turning point* виявлені лексеми, що реалізують значення важливості кризових періодів (укр. *важливий, значний, серйозний* та ін.; англ. *important, weighty, significant* тощо). В українській мові лексема *різкий* реалізує значення “значний”, що на семантичному рівні підтверджується привативною опозицією, де функцію гіпоніма виконує одиниця *значний*. У такій же самій функції ця лексема задіяна в привативну опозицію з одиницею *істотний*. Семантична спорідненість лексем *значний – важливий* розкривається завдяки взаємній вказівці в тлумаченнях.

В англійській мові ознаку “важливий” маніфестує мовна одиниця *critical*, що на лексичному рівні засвідчується привативною опозицією з лексемою *important*, навколо котрої вибудовується синонімічний ряд одиниць з подібною семантикою – *weighty, momentous, grave, significant, serious*. Семантичну близькість зазначених лексем підтверджують чисельні еквіполентні опозиції між ними. Так, в опозиції одиниць *important - weighty* спільними є семи ‘grave’, ‘momentous’; в опозиції лексем *important – momentous* – сема ‘weighty’; лексичні одиниці *weighty – momentous* інтегруються завдяки компоненту ‘important’, а лексеми *weighty, grave* містять спільні семи ‘important’, ‘serious’.

У зіставлюваних мікрополях *екологічна криза / ecological crisis* виявлено значну кількість одиниць на відображення семантики небезпеки, ризику, загрозовості. Наприклад, англійська лексема *danger* утворює еквіполентні опозиції з одиницями *hazard* (інтегруючі компоненти ‘risk’, ‘harm’, ‘peril’), *peril* (спільні компоненти ‘injury’, ‘risk’), *risk* (спільна сема ‘peril’). Окрім того, ці одиниці містять у тлумаченнях взаємні вказівки одна на одну, що відбиває їхню семантичну подібність та синонімічність.

В українській мові семантику небезпеки маніфестують одиниці: *небезпечний, загрозливий, шкідливий* та ін. Наприклад, лексема *небезпечний* відображає семантику того, що містить або створює небезпеку, приносить неприємності та нещастя. На системному рівні це засвідчує еквіполентна опозиція *небезпечний – небезпека* (спільні семи ‘загрожувати’, ‘нещастя’). Рівень небезпеки співвідноситься з рівнем шкоди для здоров’я та життя людини; так, у привативних опозиціях з одиницями *шкідливий, згубний, загрозливий* функцію гіпоніма виконує лексема *небезпечний*. Еквіполентна опозиція утворюється між одиницями *шкідливий – згубний* (спільний компонент ‘небезпечний’). Зазначені лексеми також функціонують гіперонімами в привативних опозиціях з одиницями *негативний, загрозливий*, відбиваючи спільну семантику небезпеки.

Вивчення лексичної сполучуваності ядерних лексем *криза, crisis* в ІІІ засвідчує домінування саме лексико-семантичних варіантів “економічна криза”, “політична криза” в матеріалі обох мов. Найчастотнішими контекстуальними партнерами виявилися лексеми укр. *фінансовий, економічний, політичний, екологічний, продовольчий*; англ. *financial, economic, banking, political, ecological, food, environmental, climate* та ін. Детальний розгляд прикметників, контекстуальних партнерів ядерних лексем, виявив, що в українському матеріалі вибірки переважають прикметники із вказівкою на різні сфери впливу кризи (напр.: *духовна / морально-етична / воєнна / екологічна / енергетична криза*), тоді як в англійському матеріалі вищий рівень функціонування розкривають прикметники із вказівкою на часову характеристику, етапи вияву кризи (напр.: *present / recent / future crisis*).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аскольдов С.А. Концепт и слово // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста : [антология] / [под. ред. В.Н. Нерознака]. – М. : Academia, 1997. С. 267–280.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: “Международ. отношения”, 1975. 240 с.
3. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика : курс лекций [по английской филологии]. Тамбов : Изд-во Тамб. ун-та, 2001. 123 с.
4. Болотов В.И. А.А. Потебня и когнитивная лингвистика / В.И. Болотов // Вопросы языкознания.– М., 2008. – № 2. – С. 82–96.
5. Васильев Л.М. О понятиях и терминах когнитивной лингвистики / Л.М. Васильев // Исследования по семантике. – Уфа : РИО БашГУ, 2004. – № 22. – С.10–18.
6. Горлач М. І., Кремень В. Г. Політологія : наука про політику : підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2009. - 840 с.
7. Гохман К. Є. Академічний дискурс у системі інституційних дискурсів. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2018. № 26. С. 37–47.
8. Дегтярев А. А. Основы политической теории : [учеб. пособие]. М. : Высшая школа, 1998. 239 с.
9. Жаботинская С. А. Геометрия смысла: концептуальные модели языка и фрактальные формы // Первая российская конференция по когнитивной науке : [тезисы докладов]. Казань : Казанский гос. ун-т, 2004. С. 85–87.
10. Жаботинская С.А. Концепт/домен: матричная и сетевая модели // Культура народов Причерноморья. Ялта, 2009. № 168. Т. 1. С. 254–259.

11. Жаботинская С. А. Ономаσιологические модели и событийные схемы // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2009. № 837. С. 3–14.
12. Жаботинская С. А. Онтології для словарей тезаурусів: лінгвокогнітивний підхід // Філологічні трактати. Сумський ДУ, ХНУ. Суми, 2009. № 2. Том 1. С. 71–87.
13. Жаботинская С. А. Принципы лінгвокогнітивного аналізу і феномен полісемії // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В.В. Левицького. Чернівці : Книги ХХІ, 2008. С. 357–368.
14. Жаботинська С. А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, 2011. № 52. С. 3–11.
15. Зализняк А. А. Феномен багатозначності і способи його описання // Вопросы языкознания. М., 2004. № 2. С. 20–45.
16. Звегинцев В. А. Мысли о лингвистике. М. : Изд-во Московск. ун-та, 1996. 336 с.
17. Карасик В. И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс*: сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2000. С. 5–20.
18. Карасик В. И. Структура институционального дискурса. *Проблемы речевой коммуникации*. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2000. С. 25–33.
19. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке // *Языковая личность: культурные концепты*. Волгоград-Архангельск : Перемена, 1996. С. 3–16.
20. Касти Дж. Большие системы : связность, сложность, катастрофы / [пер. с англ. под ред. Ю.П. Гупало, А.А. Пионтковского]. М. : Мир, 1982. 216 с.

21. Кицак Г. Характерні риси наукового дискурсу. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/6981/1/11kgvhrn.pdf> (дата звернення: 10.11.2020)
22. Коваль Н. Є., Макар А. А. Лінгвопрагматичні аспекти науково-технічного дискурсу. *Молодий вчений*. 2019. № 4.2. (68.2). С. 95–100
23. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высш. шк., 1990. 253 с.
24. Корольов І. Р. Типологія дискурсу в сучасній лінгвістиці. *Мовознавство. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2011. № 15. С. 109–119.
25. Кримський С. Б. За межею щастя і нещастя [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/za_mezheyu_schastya_i_neschastya.html.
26. Кубрякова Е. С. Модели порождения речи и главные отличительные особенности речемыслительного процесса // Человеческий фактор в языке : Язык и порождение речи. М. : Наука, 1991. С. 82–140.
27. Лакофф Д. Женщины, огонь и опасные предметы: Что категории языка говорят нам о мышлении / [пер. с англ. И. Б. Шапуновского]. М. : Языки славянской культуры, 2004. 792 с.
28. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : [учеб. пособие]. Минск : ТетраСистемс, 2008. 272 с.
29. Маслова Т. Б. Особливості наукового тексту та дискурсу. *Мова та література у полікультурному просторі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 25-26 січня 2013 року. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2013. С. 92–96.
30. Маслова Т. Б. Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигмі. *Англістика та американістика*. 2013. № 10. С. 39–43.
31. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови: підруч. За ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.

32. Мех Н. О. Жанросфера сучасної української наукової комунікації. *Мова і міжкультурна комунікація*. 2019. № 1. С. 64–73.
33. Наконечна Л. Б., Ткачук О. В. Сучасне українське наукове мовлення. Івано-Франківськ, 2018. 106 с.
34. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Вопросы философии. - 1989. - № 3. - С. 135-156.
35. Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка : [монография]. Воронеж : Изд-во “Истоки”, 2006. 226 с.
36. Сібрук А., Барабаш О. Сучасний український науковий дискурс у мовознавчих працях. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2019. № 40. С. 39–44.
37. Соколова А. Поняття «науково-популярний дискурс» в лінгвістиці. *Актуальні проблеми дискурсології: збірник тез доповідей*. Бахмут: ГІМ, 2017. С. 52–55.
38. Соколовська С. Ф. Функціонально-комунікативний аспект науково-популярного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 26. С. 204-208.
39. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество / [общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Союмонов / пер. с англ. С.А. Сидоренко]. М. : Политиздат, 1992. 543 с.
40. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. М. : Школа “Языки русской культуры”, 1997. 824 с.
41. Степико М. Т. Українська ідентичність : феномен і засади формування : [монографія]. К. : НІСД, 2011. 336 с.
42. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація. Київ: НАДУ, 2008. 184 с.
43. Тарасова В. В. Лексико-семантичне поле “Засоби пересування” у світлі когнітивної лінгвістики // *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2006. № 28. С. 205–208.

44. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания // Новое в зарубежной лингвистике. М., 1988. № 23. С. 52–92.
45. Хесле В. Кризис индивидуальной и коллективной идентичности // Вопросы философии. 1994. № 10. С. 112-123.
46. Чеботар А. М., Іщенко Н. Г. Жанрові різновиди англомовного наукового тексту, їх характеристика та відтворення у перекладі. *Молодий вчений*. 2018. № 8 (60). С. 104–107.
47. Чорний І. В., Перцева В. Л., Голопич І. М. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник. Харків: ХНУВС, 2019. 272 с.
48. Шафиков С. Г. Категории и концепты в лингвистике // Вопросы языкознания. М., 2007. № 2. С. 3–17.
49. Швейцер А. Культура и этика / [пер. с нем. Н. А. Захарченко, Г. В. Колшанского]. М. : Прогресс, 1973. 343 с.
50. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М. : Наука, 1994. 527 с.
51. Яхонтова Т. В. Жанри первинної наукової комунікації: сучасні тенденції розвитку. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. №2. 2014. С. 135–140.
52. Clausner T. C., Croft W. Domains and image schemas // *Cognitive Linguistics*. N.Y., 1999. No 10–1. P. 1–31.
53. Cruse D. A. Prototype theory and lexical semantics // *Meanings and Prototypes* / [ed. S.L. Tzohadzidis]. London : Routledge, 1990. P. 395–396.
54. Fillmore Ch. J. Frame semantics // *The Linguistic Society of Korea (ed.). Linguistics in the Morning Calm*. Seoul : Hanshin Publishing Co, 1982. P. 111–137.
55. Rediger J. Toward a psychology of our time : The evolution of global identities // *Unity and Diversity in Religion and Culture : Exploring the Psychological and Philosophical Issues underlying Global Conflict ; International*

Readings on Theory, History and Philosophy of Culture. St. Petersburg : Eidos, 2006. P. 487-498.

56. Boin A., Hart P., Stern E. The politics of crisis management : public leadership under pressure // Journal of Contingencies and Crisis Management. 2007. № 15. P. 168-170.

57. Brown L. R. World on the Edge : How to Prevent Environmental and Economic Collapse. New York : W. W. Norton & Company, 2011. P. 21-23.

58. Johansen B. E. The Encyclopedia of Global Warming Science and Technology. Oxford : Greenwood Press, 2009. 780 p.

59. Langacker R. W. Cognitive grammar. A basic introduction. N.Y. : Oxford University Press, 2008. 562 p.

60. Langacker R. W. Foundations of cognitive grammar // Theoretical prerequisites. Stanford : Stanford University Press, 1987. V. 1. 540 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

61. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В'ячеслав Тимофійович Бусел]. - К. : Ірпінь. - Перун, 2005. - 1728 с.

62. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. Виктория Николаевна Ярцева]. - М. : Советская энциклопедия, 1990. - 685 с.

63. Словник української мови : в 11-ти томах / [ред. колег. Іван Костянтинович Білодід (голова) та ін.].— К. : Наукова думка, 1970-1980. - Т. 1-11.

64. Словник української мови : в 11-ти томах [Електронний ресурс]. - Т. 1-11. - К. : Наукова думка, 1970-1980. - Режим доступу : www.sum.in.ua/ - Словник української мови. Академічний тлумачний словник.

65. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов / Жюль Марузо. - М. : Издательство иностранной литературы, 1960. - С. 112-113.

66. Bussmann H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / Hadumod Bussmann ; translated and edited G. P. Trauth, K. Kazzazi. - [2nd ed.]. - London - New York : Routledge, 1999. - 560 p.
67. Concise Encyclopedia of Semantics / eds. Keith Allan, Keith Brown. - Oxford : Elsevir Ltd, 2009. - 848 p.
68. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language / David Crystal. - Cambridge : Cambridge University Press, 2010. - 528 p.
69. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс / [2nd ed.]. - Oxford : Oxford University Press, 2009. - 1 електронний опт. диск (GD-ROM, v. 4.0) ; 12 см. - Системні вимоги : Windows 95, 98, 2000, XP. - Oxford English Dictionary.
70. Oxford English Dictionary Online (OED) [Електронний ресурс] / Oxford University Press. - Режим доступу : <http://www.oed.com> / (передплатений).
71. The Longman Dictionary of Contemporary English Online (LDOCE) [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com/>
72. The Oxford Handbook of the Word / ed. John Taylor. - Oxford : Oxford University Press, 2015. - 896 p.
73. The Routledge Handbook of Corpus Linguistics / eds. Anne O’Keeffe, Michael McCarthy. - London - New York : Routledge, 2010. - 711 p.
74. The Routledge Handbook of Semantics / ed. Nick Riemer. - London - New York : Routledge, 2016. - 550 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

75. Дзеркало тижня (офіційний Інтернет-портал газети “Дзеркало тижня” [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.zn.ua
76. День (офіційний Інтернет-портал газети “День”) [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.day.ua

77. Україна молода (офіційний Інтернет-портал газети “Україна молода”) [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.um.ua

78. Українська правда (офіційний Інтернет-портал газети “Українська правда”) [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.pravda.com.ua

79. BBC News (офіційний Інтернет-портал новин Великобританії) [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.bbc.co.uk

80. The Daily Mail (офіційний Інтернет-портал газети “The Daily Mail”) [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.dailymail.co.uk

81. The Guardian (офіційний Інтернет-портал газети “The Guardian”) [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.guardian.co.uk

82. The Independent (офіційний Інтернет-портал газети “The Independent”) [Електронний ресурс] / Режим доступу : www.theindependent.co.uk

ДОДАТОК

№	English	Ukrainian
1.	<i>West Ham's seventh defeat in their last nine League matches marked a turning point of sorts. For the first time this season, manager Billy Bonds locked</i>	Вест Хем's Сьома поразка WEST HEM в останніх дев'яти матчах Ліги ознаменувала своєрідний поворотний момент. Вперше в цьому сезоні менеджер Біллі Бондс заблокував
2.	<i>of the Grand Orange Lodge of Ireland, says: 'The battle marked a turning point and brought great benefits to these islands. Unfortunately the Irish Republic has never</i>	Великої помаранчевої ложі Ірландії, говорить: «Битва стала поворотним моментом і принесла цим островам велику користь. На жаль, Ірландська Республіка ніколи
3.	<i>His bombshell directly contradicted Mr Major's own claim that the treaty marked a turning point in curbing the powers of the Brussels Commission and handing back more powers to</i>	Його бомба прямо суперечила власним заявам пана Мейджора про те, що договір ознаменував поворотний момент у обмеженні повноважень Брюссельської комісії та повернення нових повноважень
4.	<i>across the country. The debates may have achieved little but they marked a significant turning point. They indicated that both of the main political parties had reached a similar</i>	по всій країні. Дебати, можливо, мало досягли, але вони ознаменували значний поворотний момент. Вони вказали, що обидві основні політичні партії досягли подібного
5.	<i>The American War of Independence and the French Revolution marked a</i>	Американська війна за незалежність і Французька

№	English	Ukrainian
	<i>turning point after which the new meaning became universal, Britain excepted. It applied to</i>	революція стали поворотним моментом, після якого нове значення стало універсальним, за винятком Великобританії. Це стосувалося
6.	<i>the rebellion of Clarence and Warwick in July 1469, an event which marked a turning point in his career. This was not primarily because their rebellion allowed Gloucester to</i>	повстання Кларенса і Уорвіка в липні 1469 року, подія, яка стала поворотною точкою в його кар'єрі. Це було насамперед не тому, що їхнє повстання дозволило Глостеру
7.	<i>uptake and glucose uptake are coupled at the luminal surface of the intestine marked a turning point in the oral administration of electrolyte solutions. In 1964, Phillips proposed that</i>	поглинання і поглинання глюкози поєднані на просвітній поверхні кишечника, що є поворотним моментом у пероральному введенні розчинів електролітів. У 1964 році Філіпс запропонував це
8.	<i>it was the Detroit riot of July 1967 which' marked a turning point in federal policy towards local law enforcement because this upheaval clearly demonstrated the inability</i>	саме бунт у Детройті в липні 1967 року став поворотним моментом у федеральній політиці щодо місцевих правоохоронних органів, оскільки це потрясіння чітко продемонструвало неспроможність
9.	<i>exposition of accumulation in the Marxist tradition; and as such his contribution marked a turning point in discussions of the reproduction schemas, since he was able to</i>	виклад нагромадження в марксистській традиції; і як такий його внесок став поворотним моментом у дискусіях про схеми відтворення, оскільки він зміг

№	English	Ukrainian
	<i>formulate general</i>	сформулювати загальні
10.	<i>Brailsford, who had a tendency to overstate his case, this marked a decisive turning point in world history. Schemes for arranging Perpetual Peace had a long and depressingly</i>	Брейлсфорд, який мав тенденцію перебільшувати свою думку, це ознаменувало вирішальний поворотний момент у світовій історії. Схеми для влаштування Perpetual Peace були довгі і гнітючі
11.	<i>one of the great suture lines of the world, a place which marked a turning point in the history of the planet. It was too cold to stand and</i>	одна з найбільших шовних ліній світу, місце, яке ознаменувало поворотний момент в історії планети. Було занадто холодно, щоб стояти і
12.	<i>were greatly increased by urban developments. Here, too, 1905 marked a decisive turning point. Despite the worst efforts of the revolutionary intelligentsia, the working class was</i>	були значно збільшені за рахунок міської забудови. І тут 1905 рік став вирішальним переломом. Незважаючи на найгірші зусилля революційної інтелігенції, робітничий клас був
13.	<i>the rebellion of Clarence and Warwick in July 1469, an event which marked a turning point in his career. This was not primarily because their rebellion allowed Gloucester to</i>	повстання Кларенса і Уорвіка в липні 1469 року, подія, яка стала поворотною точкою в його кар'єрі. Це було насамперед не тому, що їхнє повстання дозволило Глостеру
14.	<i>Franco's response to the Moroccan crisis gave a clear indication that 1956 marked a turning point in his political and personal life. From that</i>	Реакція Франко на марокканську кризу чітко вказувала на те, що 1956 рік став поворотним моментом у його політичному та

№	English	Ukrainian
	<i>year onwards, he became</i>	особистому житті. З того року він став
15.	<i>As with many other issues, the 1940s marked a turning point in food production. Since the last World War, food in Britain has</i>	Як і в багатьох інших питаннях, 1940-ті роки стали поворотним моментом у виробництві харчових продуктів. З часів останньої світової війни їжа у Великобританії стала
16.	<i>address on March 5 when he announced the polling date, that they marked a turning point in local autonomy and " a starting point leading to various democratic societies and</i>	звернення 5 березня, коли він оголосив дату голосування, що вони ознаменували поворотний момент у місцевій автономії та "відправну точку, що веде до різних демократичних суспільств та
17.	<i>become involved, her decision to add Birthright to her list of patronages marked a turning point in its history. In 1984 Birthright had an income of 600,000</i>	приєднатися, її рішення додати Birthright до свого списку патронатів стало поворотним моментом в його історії. У 1984 році Birthright мав дохід у 600 000
18.	<i>experience, but there is no doubt that her first major public speech marked a turning point. It was the day she received the Freedom of the City of London</i>	досвід, але безсумнівно, що її перший великий публічний виступ став поворотним моментом. Це був день, коли вона отримала Свободу лондонського Сіті
19.	<i>more generally, Anselm's intervention in Osbern's career marked a turning point in saving the</i>	Загалом, втручання Ансельма в кар'єру Осберна ознаменувало поворотний момент у порятунку

№	English	Ukrainian
	<i>monastic and cultural tradition of pre-Conquest England, and the movement</i>	монастирської та культурної традиції Англії до завоювання, а також руху
20.	<i>Nevertheless, his letter was crucial and marked a real turning point. Vincent declared that as a man of passion he was prepared to try</i>	Тим не менш, його лист був вирішальним і став справжнім поворотним моментом. Вінсент заявив, що як людина пристрасті він готовий спробувати
21.	<i>Ultimately, the success of that gruelling tour marked a turning point in her royal life.</i>	Зрештою, успіх цього виснажливого туру став поворотним моментом у її королівському житті.
22.	<i>in the words of one historian, Nikki Keddie, it marked a "turning point in Iranian history". It showed na unprecedented, independence, a modern</i>	за словами одного історика, Ніккі Кедді, це стало «поворотним моментом в історії Ірану». Він показав небувалу, незалежність, сучасність
23.	<i>Rise of Laura Ashley' was screened on 14 December 1976 and marked an important turning point for the company.</i>	Повстання Лори Ешлі» був показаний 14 грудня 1976 року і став важливим поворотним моментом для компанії.
24.	<i>The outbreak of the Second World War marked the turning point in Midland's fortunes and the start of a long decline.</i>	Початок Другої світової війни ознаменував поворотний момент у стані Мідленда і початок тривалого занепаду.
25.	<i>as opposed to a demand from would-be executives for jobs, marked a crucial turning point in the origins of</i>	на відміну від попиту потенційних керівників на роботу, ознаменував вирішальний поворотний момент у

№	English	Ukrainian
	<i>the executive search business.</i>	витоках бізнесу з пошуку керівників.
26.	<i>They marked a momentous turning point in the market structure, operation, and management of the whole UK financial</i>	Вони ознаменували важливий поворотний момент у структурі ринку, діяльності та управлінні всіма фінансовими установами Великобританії
27.	<i>Saint Sebastian or Portrait of my Lover' (1963) marked a turning point. Angry with her emotional dependence on her lover, she glued a dart</i>	«Святий Себастьян, або Портрет мого коханого» (1963) став поворотним моментом. Розгнівана емоційною залежністю від коханого, вона приклеїла дротик
28.	<i>Britain's high divorce rate (37 per cent in 1991) and the economic insecurity experienced by lone mothers is another incentive for women to stay in the workforce and</i>	високий рівень розлучень у Британії (37 відсотків у 1991 році) та економічна незахищеність, яку відчувають матері-одиначки, є ще одним стимулом для жінок залишатися на робочій силі та
29.	<i>of redundant workers, there is a clear social division based on economic security and insecurity. Early retirement may be a release from employment for some and a refuge from</i>	серед звільнених працівників існує чіткий соціальний поділ на основі економічної безпеки та незахищеності. Достроковий вихід на пенсію може бути для деяких звільненням від роботи та притулком
30.	<i>so register only while entitled to unemployment benefit -- and the experience of economic insecurity</i>	тож реєструйтеся лише тоді, коли ви маєте право на допомогу по безробіттю – і досвід економічної

№	English	Ukrainian
	<i>following relatively secure employment. One further contextual factor had an important bearing on this</i>	незахищеності після відносно безпечного працевлаштування. Ще один контекстний фактор мав важливе значення для цього
31.	<i>image of the early retired, but for others it was a refuge from economic insecurity in the labour market. Those in the latter group -- the reluctant early retirees</i>	імідж дострокового виходу на пенсію, але для інших це був притулок від економічної незахищеності на ринку праці. Ті, хто входять до останньої групи, - неохочі дострокові пенсіонери
32.	<i>be seen, not only as an alternative to secure employment, but as economic insecurity as well.</i>	розглядати не лише як альтернативу надійній зайнятості, а й як економічну незахищеність.
33.	<i>the need for sensationalism did seem to be striking chords at a time of economic insecurity when cities seemed places of dislocation and when, if nothing else, there was</i>	потреба в сенсації, здавалося, вражала в часи економічної незахищеності, коли міста здавалися місцями дислокації і коли, якщо нічого іншого, існували
34.	<i>Bankers and tourism may be seen as signs of economic insecurity. Food shortages were not uncommon and Innocent himself provided communal restaurants and founded hospitals</i>	Банкіри та туризм можна розглядати як ознаки економічної незахищеності. Нестача їжі не була рідкістю, і Іннокентій сам забезпечував комунальні ресторани та заснував лікарні
35.	<i>Neither economic incentives nor insecurity therefore provided a really effective general mechanism for keeping labour hard at work.</i>	Тому ані економічні стимули, ані незахищеність не забезпечували дійсно ефективного загального механізму для підтримки праці на

№	English	Ukrainian
		роботі.
36.	<i>tremendous change in the organisation of the medical profession, and of social and economic insecurity for many of its members. The Science of Woman shows the difficult and painful</i>	величезні зміни в організації медичної професії, а також соціальна та економічна незахищеність для багатьох її членів. Наука жінки показує важке і болісне
37.	<i>government throughout this century has been in response to all kinds of problems: economic insecurity, unemployment, declining industries, poverty, natural monopolies, external costs, pollution</i>	уряд протягом усього цього століття був відповіддю на всілякі проблеми: економічна незахищеність, безробіття, занепад промисловості, бідність, природні монополії, зовнішні витрати, забруднення
38.	<i>Planning can remove the economic insecurity to which capitalism is prone.</i>	Планування може усунути економічну незахищеність, до якої схильний капіталізм.
39.	<i>Conservative government would mean a repeat of the same, stale policies which brought economic insecurity, privatised and underfunded public services and increased social division.</i>	Консервативний уряд означало б повторення тієї самої, застарілої політики, яка призвела до економічної незахищеності, приватизованих і недофінансованих державних послуг і посилення соціального поділу.
40.	<i>Er, I just the main point. I do think there are problems and difficulties, I don't think it will be easy, not least</i>	Ер, я лише головне. Я думаю, що є проблеми і труднощі, я не думаю, що це буде легко, не в останню

№	English	Ukrainian
	<i>because we do</i>	чергу тому, що ми робимо
41.	<i>I think it can be useful here, particularly in comes to focusing problems and difficulties at work is the idea of a behavioural analysis, okay?</i>	Я думаю, що це може бути корисно тут, зокрема, коли стосується проблем і труднощів на роботі, це ідея поведінкового аналізу, добре?
42.	<i>A sense of joy and peace amidst all the problems and difficulties that still are there. But that's not the ground of our assurance.</i>	Почуття радості та спокою серед усіх проблем і труднощів, які все ще існують. Але це не є підставою для нашої впевненості.
43.	<i>was just a free ride, a free ticket for all their problems and difficulties. As the bible says, in the world you have you will have persecution</i>	був просто безкоштовний проїзд, безкоштовний квиток на всі їхні проблеми-- і труднощі. Як сказано в Біблії, у світі, який ти маєш, тебе будуть переслідувати
44.	<i>not Christian, whether we believe in God or not, there are problems and difficulties and, and situations that are, they're the common lot of humanity.</i>	не християни, віримо ми в Бога чи ні, є проблеми і труднощі, і ситуації, які є, це спільна доля людства.
45.	<i>Selby have given us a a very clear explanation of their unemployment problems and the difficulties they're facing and erm their th-- th-- their solution being er the allocations that</i>	Селбі дав нам дуже чітке пояснення їхніх проблем із безробіттям і труднощів, з якими вони стикаються, а також їхнє рішення, яке полягає в розподілі коштів, які
46.	<i>How do teachers learn to distinguish between behaviour problems</i>	Як вчителі навчитися розрізняти проблеми поведінки, пов'язані з

№	English	Ukrainian
	<i>associated with learning difficulties and behaviour problems linked to a different set of disorders?</i>	труднощами навчання, і поведінкові проблеми, пов'язані з різними розладами?
47.	<i>adolescents can aggravate the problem of detecting and solving behaviour problems associated with learning difficulties. Rod Smart reports. (SP:PS5S9) Identification of what might be called a transient problem</i>	підлітки можуть загострити проблему виявлення та вирішення поведінкових проблем, пов'язаних із труднощами навчання. Про це повідомляє Rod Smart. (SP:PS5S9) Ідентифікація того, що можна назвати тимчасовою проблемою
48.	<i>We are actually dealing with problems, difficulties, often to which there are no answers, we don't know yet what.</i>	Насправді ми маємо справу з проблемами, труднощами, на які часто немає відповідей, ми ще не знаємо які.
49.	<i>He forced his arguments on, jumping gaps, circumventing difficulties or problems. The cold hand of fear pinched his stomach.</i>	Він нав'язував свої аргументи, перестрибуючи прогалини, обходячи труднощі чи проблеми. Холодна рука страху стиснула йому живіт.
50.	<i>and tells of his morning with his patients, their problems, and the difficulties of giving adequate medical care to those who can barely afford it -- even when</i>	і розповідає про свій ранок зі своїми пацієнтами, їхні проблеми та труднощі надання належної медичної допомоги тим, хто ледь може собі це дозволити, навіть коли
51.	<i>Design difficulties, problems, chloride contamination, and inadequate waterproofing of</i>	Труднощі при проектуванні, проблеми, забруднення хлоридами та неналежна гідроізоляція

№	English	Ukrainian
	<i>materials have caused major problems.</i>	матеріалів спричинили серйозні проблеми.
52.	<i>Thursday could be a tiresome time thanks to the problems and difficulties making your neighbourhood a miserable place.</i>	Четвер може бути виснажливим часом через проблеми та труднощі, які роблять ваш район жалюгідним.
53.	<i>of imminent gloom and doom fills you with a foreboding of problems to come and difficulties or dangers to be overcome. The mood lightens Sunday, but I'm afraid</i>	неминучий морок і загибель наповнює вас передчуттям майбутніх проблем і труднощів або небезпек, які потрібно подолати. У неділю настрій полегшує, але я боюся
54.	<i>the problems shooting from the air?' Not so much problems as surprises and difficulties. In Tuscany, for example, we were shooting all these amazing villages from</i>	проблеми зі стрільбою з повітря?' Не стільки проблем, скільки несподіванок і труднощів. У Тоскані, наприклад, ми знімали всі ці дивовижні села
55.	<i>And if we had problems, imagine the difficulties if 20,000 supporters arrive for the World Cup', he added. Meagher expressed.</i>	І якщо у нас виникнуть проблеми, уявіть собі труднощі, якщо на чемпіонат світу приїде 20 тисяч вболівальників», – додав він. — висловився Мігер.
56.	<i>He has a unique insight into the problems and difficulties that people with cerebral palsy have to face as his wife's brother is a</i>	Він має унікальне розуміння проблем і труднощів, з якими доводиться стикатися людям з церебральним паралічем, оскільки брат його дружини є
57.	<i>profitable areas such as care of the</i>	прибуткові сфери, такі як догляд за

№	English	Ukrainian
	<i>elderly and people with psychological problems and learning difficulties will affect women disproportionately as patients and as carers forced to fill in the gaps</i>	людьми похилого віку та людьми з психологічними проблемами та труднощами в навчанні, вплинуть на жінок непропорційно більше, як на пацієнтів та як опікунів, змушених заповнювати прогалини
58.	<i>The school's philosophy of child-centred education required that an individual-based assessment of problems and difficulties be attempted. The panels therefore are a contribution by the guidance staff to a...</i>	Шкільна філософія освіти, орієнтованої на дитину, вимагала, щоб індивідуальна оцінка проблем і труднощів була зроблена. Таким чином, панелі є внеском керівного персоналу в...
59.	<i>approach, yet just as there are difficulties in defining legal problems so there are difficulties in defining when an individual needs assistance.</i>	підхід, але так само, як існують труднощі у визначенні правових проблем, є труднощі і у визначенні того, коли особа потребує допомоги.
60.	<i>and collective action, will, I hope, highlight some of the problems and difficulties, some of the tensions and contradictions in these efforts to reach the working-class with</i>	і колективні дії, я сподіваюся, висвітлять деякі проблеми і труднощі, деякі напруженість і протиріччя в цих зусиллях досягти робочого класу з
61.	<i>The Schools Council history team rightly foresaw many difficulties and problems which could arise from empathy work. Many of these surfaced with the</i>	Команда з історії Шкільної ради справедливо передбачила багато труднощів і проблем, які можуть виникнути під час роботи з емпатією. Багато з них з'явилися

№	English	Ukrainian
		разом з
62.	<i>easy transition from a client to a friend can often lead to serious problems and difficulties. A conveyancer must be acutely conscious of the problems a conflict of interest might</i>	легкий перехід від клієнта до друга часто може призвести до серйозних проблем і труднощів. Перевізник повинен чітко усвідомлювати проблеми, які може призвести до конфлікту інтересів
63.	<i>The further problems are associated with difficulties that are encountered when trying to be precise about just how probable a law or...</i>	Подальші проблеми пов'язані з труднощами, які виникають при спробі точно визначити, наскільки вірогідний закон або...
64.	<i>Kant, while at the same time trying to eliminate the main causes of the difficulties and problems that bedevil Kant's own approach.</i>	Кант, водночас намагаючись усунути головні причини труднощів і проблем, які пригнічують власний підхід Канта.
65.	<i>efficient society where nobody would go hungry, there would be no unemployment, no poverty and er it's the ultimate objective of er the human race.</i>	ефективне суспільство, де ніхто не буде голодувати, не буде безробіття, не буде бідності, і це є кінцевою метою людської раси.
66.	<i>Cornwall has one of the worst black spots in the country for unemployment, poverty and further economic difficulties, has one of the lowest gross domestic products in Europe</i>	Корнуолл має одну з найгірших чорних точок у країні щодо безробіття, бідності та подальших економічних труднощів, має один із найнижчих валових внутрішніх продуктів у Європі
67.	<i>There was in many urban and rural</i>	У багатьох міських і сільських

№	English	Ukrainian
	<i>areas extreme poverty due to unemployment, bad working conditions, poor housing, inadequate diet, and</i>	районах існувала крайня бідність через безробіття, погані умови праці, погане житло, неадекватне харчування та
68.	<i>CRIMINAL DAMAGE by up to 3.3 per cent. But crime experts said unemployment and poverty were the obvious causes -- and they dismissed the ozone theory as a load of</i>	КРИМІНАЛЬНІ ЗБИТКИ до 3,3 відсотка. Але експерти з питань злочинності сказали, що очевидними причинами були безробіття та бідність, і вони відкинули теорію озону як навантаження
69.	<i>At present I worry most about the unemployment statistics, the poverty data and any suggestions of tampering with the Retail Price Index.'</i>	Зараз мене найбільше хвилює статистика безробіття, дані про бідність і будь-які пропозиції щодо маніпуляцій з індексом роздрібних цін».
70.	<i>He and his fellow communists, enraged by the poverty, the unemployment and exploitation of the workers, would fight with the Nazi gangs.</i>	Саар у тридцяті роки. Він і його товариші-комуністи, розлючені бідністю, безробіттям і експлуатацією робітників, боротимуться з нацистськими бандами.
71.	<i>He repeated his worry this week about the changes to the unemployment and poverty registers and the apparent wish to change the basis of the retail price index.</i>	Цього тижня він повторив своє занепокоєння щодо змін до реєстрів безробіття та бідності та очевидне бажання змінити основу індексу роздрібних цін.
72.	<i>The link among bad health and</i>	Рада невідкладних заходів Уряду з

№	English	Ukrainian
	<i>poverty, deprivation and unemployment was highlighted in a report by Glasgow's director of public.</i>	питань охорони здоров'я. Зв'язок між поганим здоров'ям та бідністю, нестатками та безробіттям підкреслювався у доповіді директора з громадських організацій Глазго.
73.	<i>an environmentally sensitive label. A family drama five years ago awakened Steilmann to the ecological crisis -- his daughter had taken a strong dental painkiller and was close to death.</i>	екологічно чутлива етикетка. Сімейна драма п'ять років тому пробудила Штайлмана до екологічної кризи - його дочка прийняла сильне зубне знеболююче і була близька до смерті.
74.	<i>people targeted by them still live with economic stagnation, political repression, malnutrition and ecological crisis. The simple fact is that many of the values of the mass literacy</i>	люди, на яких вони спрямовані, все ще живуть з економічною стагнацією, політичними репресіями, недоїданням та екологічною кризою. Простий факт полягає в тому, що багато цінностей масової грамотності
75.	<i>According to federal Fisheries Minister Ross Reid: " We are facing an unprecedented ecological crisis in Atlantic groundfish stocks.</i>	За словами федерального міністра рибного господарства Росса Ріда: «Ми стикаємося з безпрецедентною екологічною кризою в запасах атлантичної риби.
76.	<i>The challenges of hunger, of poverty, of ecological crisis. We can't</i>	Виклики голоду, бідності, екологічної кризи. Ми не можемо

№	English	Ukrainian
	<i>be credible in that great human crusade if we</i>	бути надійними в цьому великому людському хрестовому поході, якщо ми
77.	<i>In part, McKenna sees this as a natural reaction to the ecological crisis brought on by the modern era.</i>	Частково МакКенна вважає це природною реакцією на екологічну кризу, викликану сучасною епохою.
78.	<i>much more directly involved in Romania's agony. But between political reform and economic crisis, even Hungary will think hard before giving way to emotion and sending its forces</i>	набагато більш безпосередню участь у агонії Румунії. Але між політичними реформами та економічною кризою навіть Угорщина добре подумає, перш ніж дати волю емоціям і відправити свої сили
79.	<i>expressing optimism that Georgia was now starting to pull itself out of political and economic crisis. Georgians have put their faith in Mr Shevardnadze as the man who can'</i>	висловлюючи оптимізм щодо того, що Грузія зараз починає виходити з політичної та економічної кризи. Грузини повірили в пана Шеварднадзе як людину, яка може
80.	<i>seemed to the US administration a few years ago. Russia, preoccupied with economic crisis and political infighting, seemed hardly to notice the Conservatives' victory. Television and</i>	здавалося адміністрації США кілька років тому. Росія, зайнята економічною кризою та політичною боротьбою, здавалося, майже не помічала перемоги консерваторів. Телебачення і
81.	<i>Mr Prokhorov said that the answer to the contradiction between political renewal and economic crisis lay in</i>	Пан Прохоров сказав, що відповідь на протиріччя між політичним оновленням та економічною

№	English	Ukrainian
	<i>Marxism, which' teaches us that the superstructure is more mobile than</i>	кризою лежить у марксизмі, який вчить нас, що надбудова є більш мобільною, ніж
82.	<i>seen as the only realistic way forward to end East Germany's political and economic crisis. A new electoral law is to be passed by the end of January.</i>	розглядається як єдиний реалістичний шлях до припинення політичної та економічної кризи Східної Німеччини. До кінця січня має бути прийнятий новий виборчий закон.
83.	<i>political change affecting the economy -- so far mainly for the worse -- and economic crisis sharpening the political struggle. In the GDR, by contrast, one can not</i>	політичні зміни, що впливають на економіку – поки що в основному на гірше – і економічна криза, що загострює політичну боротьбу. У НДР, навпаки, не можна
84.	<i>Fusion between government and business institutions was enforced by the political and economic crisis of the 1930s which compelled state officials and monopoly capitalists to pursue joint regulation of</i>	Злиття уряду та бізнес-інституцій було посилено політичною та економічною кризою 1930-х років, яка змусила державних чиновників і капіталістів-монополістів проводити спільне регулювання
85.	<i>failed to convince the nation that authoritarian methods were necessary to solve Britain's economic crisis and prevent further political decline, and it was blamed for fomenting the violence and</i>	не зміг переконати націю, що авторитарні методи необхідні для вирішення британської економічної кризи та запобігання подальшому політичному занепаду, і її звинувачували в розпалюванні насильства та
86.	<i>beset by their own subjective</i>	оточені власною суб'єктивною

№	English	Ukrainian
	<i>awareness and myopia) perceive the political repercussions of economic crisis. Thus it is the balance of political forces which shapes and determines state intervention</i>	свідомістю та короткозорістю) сприймають політичні наслідки економічної кризи. Таким чином, саме співвідношення політичних сил формує і визначає державне втручання
87.	<i>however, it became less assertive in the face of the growing political and economic crisis in the country. President Gorbachev demanded and got more and more personal power,</i>	однак вона стала менш наполегливою перед обличчям зростаючої політичної та економічної кризи в країні. Президент Горбачов вимагав і отримував все більше особистої влади,
88.	<i>and state intervention grows, the relative position of the bureaucracy changes. Economic crisis may produce political regimes which are radically different from those of even the interventionist capitalist</i>	і втручання держави зростає, взаємне положення бюрократії змінюється. Економічна криза може породити політичні режими, які радикально відрізняються від режимів навіть інтервенційних капіталістів
89.	<i>crisis is thus in my view basically a moral rather than a political or economic crisis.' It was typical of him to see politics in ethical terms.</i>	таким чином, на мій погляд, криза є в основному моральною, а не політичною чи економічною кризою». Для нього було характерно розглядати політику в етичних планах.
90.	<i>Consequently, while the method chosen to resolve the economic crisis</i>	Отже, хоча метод, обраний для вирішення економічної кризи,

№	English	Ukrainian
	<i>brought political as well as economic benefits, it also involved the risk of setting</i>	приносив політичні та економічні вигоди, він також включав ризик встановлення
91.	<i>court for their behaviour or of desisting from that behaviour. A political and economic crisis of possibly considerable dimensions was avoided by two actions.</i>	суд за їхню поведінку або відмову від такої поведінки. За допомогою двох дій вдалося уникнути політичної та економічної кризи, можливо, значних розмірів.
92.	<i>in the Far Eastern Economic Review of Jan. 4,1990, the political change and economic crisis in Eastern Europe had forced Soviet planning agencies to forecast substantial cuts in the amount</i>	у Far Eastern Economic Review від 4 січня 1990 року політичні зміни та економічна криза в Східній Європі змусили радянські планові агентства прогнозувати значне скорочення суми
93.	<i>personal friend of Castro. Discussion focused on Cuba's current political isolation and economic crisis. The G-3 Presidents, in their final communique, emphasized that Cuba had to</i>	особистий друг Кастро. Обговорення зосередилося на нинішній політичній ізоляції Куби та економічній кризі. Президенти G-3 у своєму остаточному комюніке наголосили, що Куба мусить
94.	<i>these phenomena have been quantitatively most important; they precipitated the political and economic crisis of 1980-81. This project investigates the conjecture that the Polish crisis is' systemic</i>	ці явища були кількісно найважливішими; вони прискорили політичну та економічну кризу 1980-81 років. Цей проект досліджує припущення про системність польської кризи

№	English	Ukrainian
95.	<i>major themes of the present study is that variations in the political response to economic crisis profoundly affect readjustments in the public enterprise sector.</i>	основні теми цього дослідження полягають у тому, що різні політичні реакції на економічну кризу суттєво впливають на перебудову в секторі державних підприємств.
96.	<i>In chapter 2 it was suggested that political responses to economic crisis were lagged and variable.</i>	У розділі 2 було висловлено припущення, що політичні реакції на економічну кризу були запізненими та змінними.
97.	<i>reflecting the interconnected factors of the lag in forming a political response to economic crisis, and the forces unleashed by Spain's transition to democracy.</i>	що відображає взаємопов'язані чинники відставання у формуванні політичної реакції на економічну кризу, та сили, які вивільнилися в результаті переходу Іспанії до демократії.
98.	<i>allies (see, e.g., PSOE 1983: 43-4). Thus the economic crisis evoked political responses in Britain and Spain that, despite their similarities, differed both</i>	союзники (див., наприклад, PSOE 1983: 43-4). Таким чином, економічна криза викликала політичну реакцію в Британії та Іспанії, яка, незважаючи на схожість, відрізнялася
99.	<i>the railways" relative autonomy' within the state at a time of economic crisis and increased political concern with public expenditure. Two broad tendencies are at work.</i>	«відносна автономія» залізниць у державі під час економічної кризи та посилення політичної турботи про державні витрати. Працюють дві широкі тенденції.
100.	<i>appointments and management</i>	призначення та керівні посади на

№	English	Ukrainian
	<p><i>positions in public enterprises. #</i> <i>Variability of Political Responses to</i> <i>Economic Crisis in Britain and Spain</i> <i># A second level of analysis of state</i> <i>variability is the</i></p>	<p>державних підприємствах. # Змінність політичних реакцій на економічну кризу в Британії та Іспанії # Другим рівнем аналізу мінливості держав є</p>

SUMMARY

The master's thesis in translation studies is devoted to the study of the concept of CRISIS in English-Ukrainian translations of scientific discourse.

The cognitive orientation of modern semantics is due to the need to systematize various fragments of knowledge about the surrounding world and explain the mechanisms of their reflection in the consciousness of a person – a speaker of a specific language (A. Vezhbytska, V. Demyankov, S. Denisova, O. Kubryakova, B. Altenberg, B. Kortman, A. Lehrer, C. Maienborn, C. Mairal, M. Murphy, J. Saeed, A. Stefanowitsch, S. Storjohann, M. Stubbs and others). This vector of semantics was the result of long discussions about this phenomenon, which took place between representatives of structuralism: European (W. Croft, D. Cruse, E. Coseriu, O. Duchacek, G. Leech, J. Lyons, F. Palmer) and American (J. Louw, J. McCawley, E. Nida). The sphere of the latter was, first of all, transformational semantics (N. Chomsky, R. Carnap, B. Russel), which contributed to the emergence of formal (J. Allwood, I. Heim, W. Laduslaw, R. Montagne) and later and of cognitive semantics (V. Evans, C. Fillmore, K. Fischer, R. Jackendoff, G. Lakoff, E. Rosch).

Both formal and cognitive semantics began to develop those methods that were fundamentally related to the problem of modeling reality by means of language, which required the involvement of the achievements of the exact sciences, in particular, the methods of mathematics, logic, statistics, etc. As a result of these searches, new areas of linguistics were formed: applied and mathematical linguistics, one of the objects of study of which was the concept of the lexical-semantic field. In particular, applied research in Ukraine also mostly concerns the field of semantics (N. Darchuk, E. Karpilovska, N. Klymenko, V. Levytskyi, F. Nikitina, M. Peshchak, M. Fabian, etc.).

Since the modern era of globalization is characterized by transformational processes in all spheres of human life, against the background of which the phenomenon of crisis is especially noticeable, the scientific community drew

attention to its understanding: economists (Brown L.R.), sociologists (D. Layder), political scientists (M. Horlach, A. Boin, S. Rowe), philosophies (J. Rediger), ecologists (B. Johansen, T. Fotopolous), etc., who have a common position in understanding the crisis as a period of sudden changes, a state of uncertainty, aggravation (M. Horlach). Recently, linguists have joined the analysis of this phenomenon, choosing the following aspects for its understanding: sociolinguistic (T. Prokofieva, T. Shmeleva), cognitive (Z. Antonenko, K. Rusnak, G. Yarotska), communicative and functional (N. Gudz, N. Kashchyshyn, K. Korotich, N. Oleynyk, M. Saltevska), structural-semantic (I. Bashkova) and having developed appropriate methodical procedures. However, awareness of the complexity of problems related to global crises in the world requires the development of a new methodological base for their study in linguistics itself, which will be aimed at presenting more objective results.

The relevance of the subject of the master's thesis in translation studies is determined by its focus on the study of various models of combining language units, among which the most popular is the lexical-semantic field, which has recently been of scientific interest not only from the standpoint of traditional structural semantics, but also taking into account achievements of mathematical and applied linguistics.

The purpose of the work is to study the concept of *CRISIS* in English-Ukrainian translations of scientific discourse.

The set goal involves solving the following tasks:

- critically analyze scientific literature and formulate theoretical provisions regarding the concept of *CRISIS* as a linguistic unit;
- to characterize the concept of *CRISIS* as a unit of translation studies in the context of scientific discourse;
- to determine the systemic and structural organization of the *CRISIS* concept in English-Ukrainian texts of scientific discourse;

– to trace the methods of reproduction of the *CRISIS* concept in English-Ukrainian translations of scientific discourse;

– to trace the equivalent and transformational presentation of the *CRISIS* concept in English-Ukrainian translations of scientific discourse

The object of the study is the concept of *CRISIS* in English-Ukrainian translations of scientific discourse.

The subject of the study is methods of reproduction of the *CRISIS* concept in English-Ukrainian translations of scientific discourse.

The research data material consists of 100 sentences containing lexical units denoting the crisis, selected through continuous sampling from explanatory dictionaries of the Ukrainian and English languages, as well as from scientific texts in the field of psychology.

During the research, the following **methods** were used: the continuous sampling method for the selection of actual material; methods of structural and semantic, pragmatic and contextual analysis to clarify the peculiarities of the functioning of the linguistic term system in scientific discourse; methods of translation analysis for the construction of a cognitive-semiotic network of translation of the linguistic terminology in English-Ukrainian texts of scientific discourse.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that for the first time in the work: the theoretical provisions regarding the concept of *CRISIS* as a linguistic unit have been specified; the concept of *CRISIS* as a translation unit in the context of scientific discourse is characterized; the system-structural organization of the *CRISIS* concept in English-Ukrainian-language texts of scientific discourse is determined; methods of reproduction of the *CRISIS* concept in English-Ukrainian translations of scientific discourse are traced; an attempt was made to establish an equivalent and transformational presentation of the *CRISIS* concept in English-Ukrainian translations of the scientific discourse.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their application in the courses of general linguistics (sections "Language and culture", "Language and thinking"), comparative linguistics (section "Comparative lexicology"), applied and cognitive linguistics, in special courses on terminology, cognitive semantics, linguistic and cultural studies and intercultural communication. In addition, the practical significance of the work lies in the possibility of using its theoretical provisions and conclusions in courses on lexicology, lexicography and terminology of the modern English language; in lexicographic practice, in particular when compiling educational dictionaries for specialized translation; in writing textbooks, methodical manuals. The collected facts can be used in lexicographic practice, in particular for compiling terminological dictionaries.

Structure and scope of work. The master's thesis in translation studies consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources, a list of sources of illustrative material. The full volume of the work is 114 pages, the main content is laid out on 73 pages.

The introduction substantiates the relevance of the diploma topic, formulates the goal, defines the main tasks, object, subject, scientific novelty of the obtained results, research methods, practical significance of the obtained results, specifies the forms of approval and the structure of the work.

The first chapter of the master's qualification thesis "Theoretical foundations of the study of the concept of *CRISIS* in linguistics and translation studies" is devoted to the theoretical foundations of the study of the concept of *CRISIS* as a linguistic unit, in particular with an orientation to the organization of its lexical-semantic field, the concept of *CRISIS* as a translation-studies unit, the concept of *CRISIS* in the context of scientific discourse.

The second chapter of the master's thesis "Systemic-structural organization of the concept of *CRISIS* in English-Ukrainian texts of scientific discourse" is

devoted to the characteristics of the system-structural, semantic and functional organization of the microfields of the concept of CRISIS.

The third section of the master's thesis "Reproduction of the concept of CRISIS in English-Ukrainian translations of scientific discourse" is devoted to methods of reproduction of the concept of CRISIS in English-Ukrainian translations of scientific discourse.

In **the general conclusions**, the scientific and practical research results obtained in the study are outlined and the prospects for further research in the chosen direction are determined.